امام جهانگیر آبزگیلدین.

صحیفه‌لربز
t.me/sehifeleribiz
www.g2kzn.org/sehife
u.u8686@gmail.com

علم هیئت تاریخچه‌سی

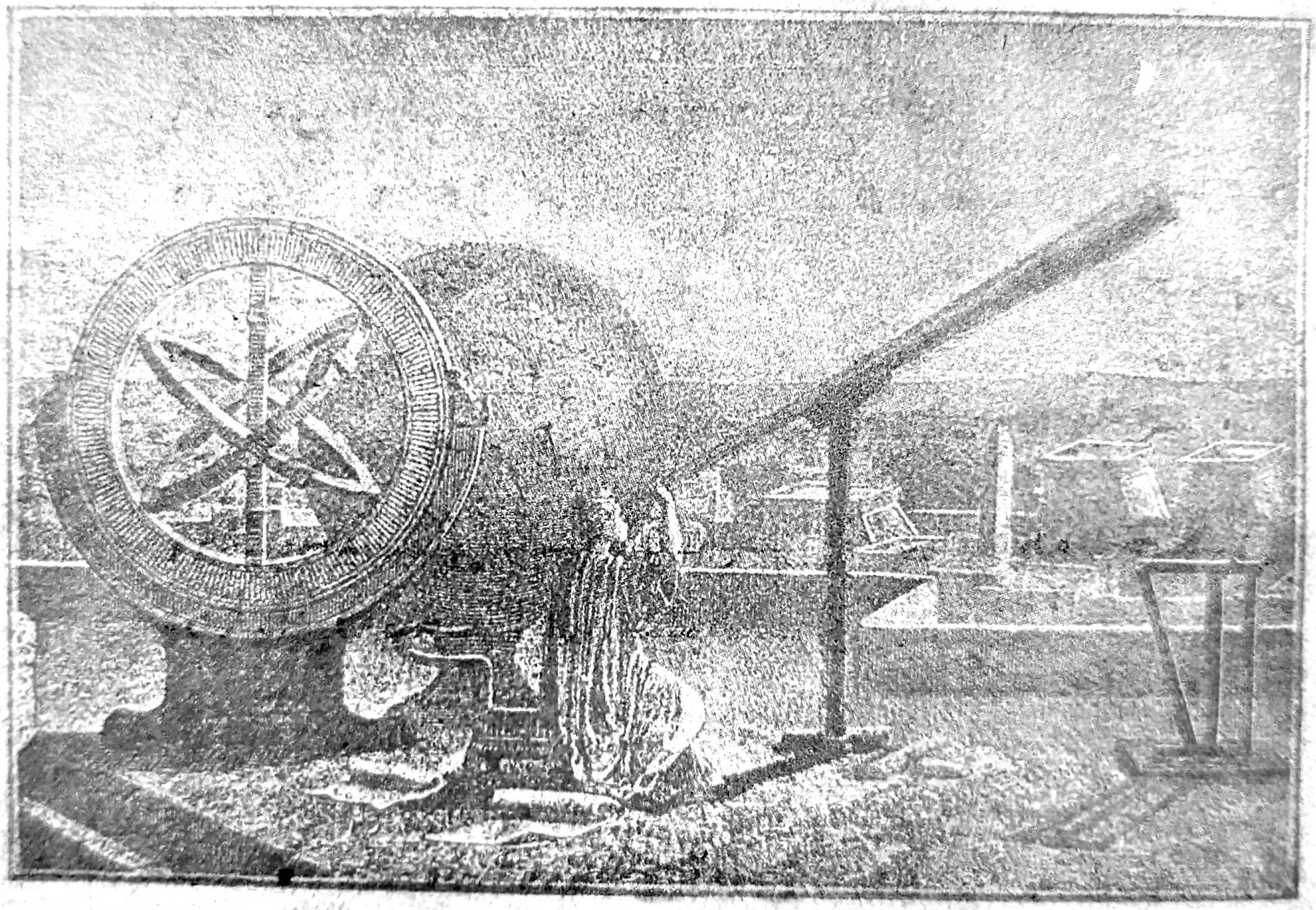

اوفا، «شرق» مطبعه‌سی

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1911 г.

	خطا	صواب
١٦ نجی بیت ٥ نجی یولده	دائما.	دها.
١٦ نجی « ١٩ نجی «	زهرئی.	زهری.
٥٢ نجی « ١٥ نجی «	٢٨٠٠.	٢٨٠٠ میلیون.
٥٣ نجی « ٤ نجی «	ضور.	یراق.
٥٤ نجی « ١٣ نجی «	شونلرنی.	شوڭا كوره.

٥٦ نجی بیتده‌گی رسمده بعض سیاره اسملری‌ده خطا نقش ایدلمش؛ تصحیح ایدوب اوقولسون!

امام جهانگیر آبزگیلدین.

علم هیئت تاریخچه‌سی

T45

Татарстан Җөмһүриятенең
Милли китапханәсе
Национальная библиотека
Республики Татарстан

صحیفه‌لربز
t.me/sehifeleribiz
www.g2kzn.org/sehife
u.u8686@gmail.com

اوفا، «شرق» مطبعه‌سی.

УФА,
Элект.-типогр. „ВОСТОЧНАЯ ПЕЧАТЬ"
1911 года.

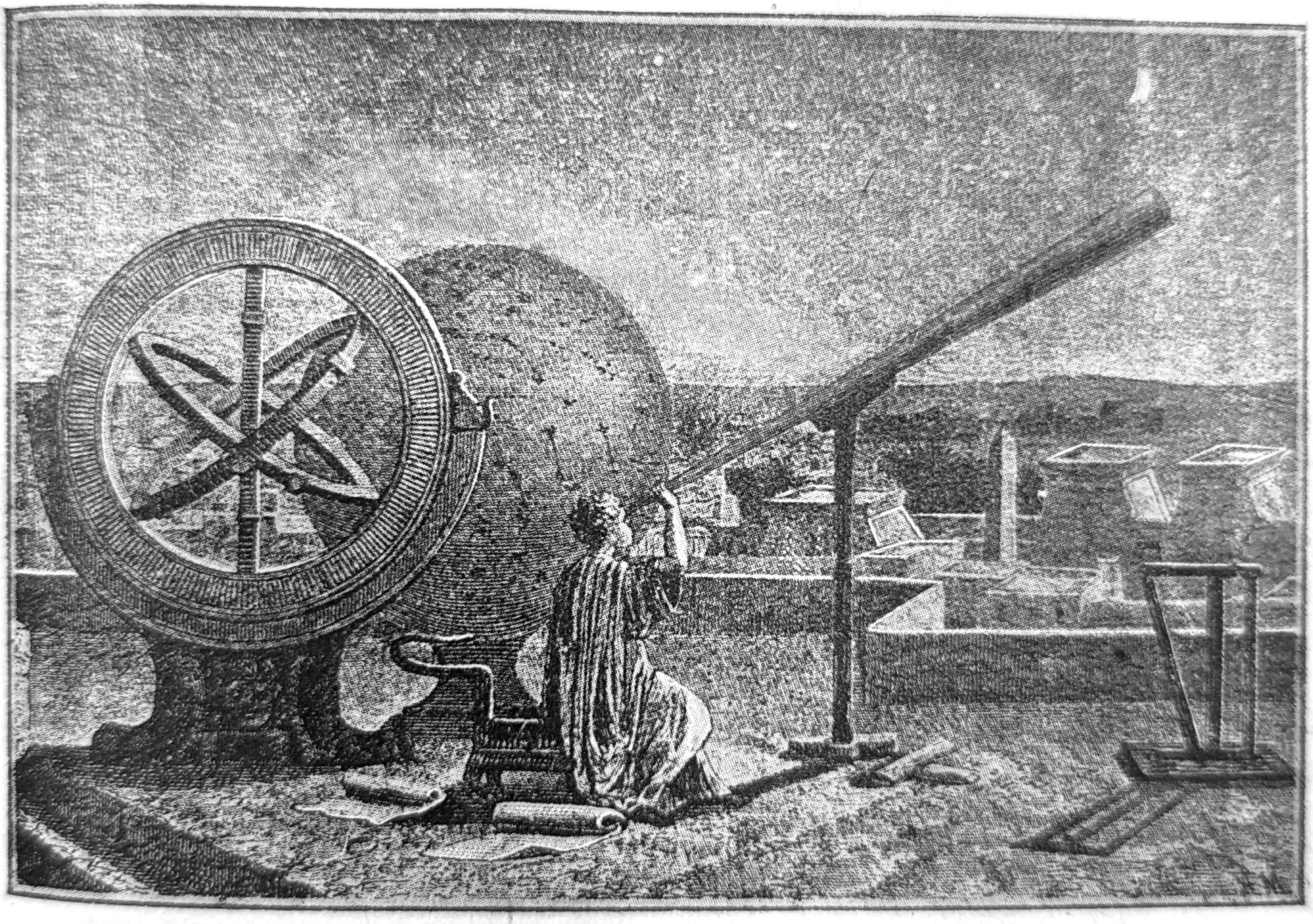

ایسکی عصرلارده یولدزلرنی شوندای اوزون توربه‌لردن‌غنه قاراغانلر.

مؤلف طرفندن:

بوکچکنه رساله‌نی یازودن مقصدیم علم هیئت وآنڭ علماسی‌نڭ مفصل تاریخ‌لرینی بیان اولمای، آنچق علم هیئت تاریخنده واقع ضور اوزگارش ومشهور واقعه ودور-لرنی گنه قصقه‌چه کوستر ودر. شوڭا کورده بو رساله‌چکده علماء هیئت‌دن فن هیئت‌نڭ ضور اوزگارشلرننه گنه دخلی بولغان برنچه‌گنه ذات‌نڭ اسمی ذکر ایدلمکده‌در.

صوڭ عصرلرده علماء هیئت جدیده‌دن بو فندن ید طولی صاحب‌لری بولغان آوروپا واسلام علماسی‌نڭ حال‌لری تفصیل ایدلمادی.

برنرسه‌نڭ تاریخی جهتنی توشنو ایچون آنڭ تعریف وفائده‌سنی برقدر گنه بلو لازم اولدقندن بورساله‌نی شونڭ ایله باشلادق.

جهانگیر آبزگیلدین.

رساله نڭ مندرجه سی :

١) فن هیئت‌نڭ تعریفی.
٢) فائده‌سی
٣) اجمالی تاریخی.
٤) خلفاء اسلام عصرنده فن هیئت.
٥) قوپرنیق‌نڭ بیان وفکرلری.
٦) قوپرنیق‌نڭ قصقه‌چه ترجمهٔ حالی.
٧) غالیله‌ی دوری.
٨) غالیله‌ی‌نك قصقه‌چه ترجمهٔ حالی.
٩) غالیلای‌نڭ روحانی‌لر طرفندن حکم ایدلوی.
١٠) کپلر دوری وآنڭ یاڭا کشفیاتی.
١١) کپلرنڭ خلاصهٔ فکری.
١٢) اینیتون وجاذبیت عامه‌نڭ کشف ایدلو دوری.
١٣) هرشل دوری و ٨نچی سیاره اوران‌نڭ کشف ایدلوی.
١٤) زمانمزده‌غی مهم کشفیات‌لر.
١٥) قرق میلیون ثوابت‌نڭ حرکات و کیفیاتی.
١٦) صوڭ کشفیات سماویه‌نڭ خلاصه‌سی.
١٧) قویاش‌نڭ سیاره‌لری.
١٨) قویرقلی یولدزلر.

فن هیئت نك تعریفی

فن هیئت (آصترانومیه) عالم جسمانی ده بولغان اجرام سماویه، اجرام سفلیه‌نڭ، بربرسنه یراقلق یاقینلق لرندن، الوغلق، کچکلك کبی بربرسنه نسبه‌لرندن، حرکات سکنات لرندن بحث ایدن، غایت جلیل القدر برعلمدن عبارة‌در.

فائده‌سی:

علم هیئت‌نڭ فائده‌لری غایت کوبدر: علم هیئت جناب الله‌نڭ کمال قدرتنی دوشنماگه وکمال مهارة، حکمتنی تماشا ایتماگه برنچی وسیله‌در. جناب امام غزالی حضرت‌لرینڭ دیدکنه کوره: «برمن علم هیئت‌نی، علم تشریحنی بلمازسه الله‌نی معرفتده عنین‌در». «ان فی خلق السموات والارض واختلاف اللیل والنهار لایات لاولی الالباب. الذین یذکرون الله قیاما وقعودا وعلی جنوبهم ویتفکرون فی خلق السموات والارض» الایة دیکان آیة شریفه‌ده‌گی «اولو الالباب» تحتنه ومتفکرون زمره‌سنه کرمك قصد ایدلسه

البته علم هیئت‌نی بلو لازمدر. شوڭا کوره‌ده جناب رسول خدا بو آیهٔ شریفه نازل اولغاچ «ویل لمن لا کها بین لحییه ولم یتفکر فیها» دیه بیورمش‌در. شبهه یوقدر که حقیقة تفکر بولمای مگر علم هیئت‌نی بلو برلن‌گنه.

اوزرنده یاشادقمز وطنمز کرهٔ ارضنڭ شکلنی وشهرلرمزنڭ محل وعرض‌لرینی وطبیعت، هوا جهتندن کرهٔ ارضنڭ منطقهٔ بارده، حاره، معتدله‌لرینی ودیکر قسم‌لرینی وموڭا باشقه سیاحت، تجارة وامور التمدن والحضارة‌ده مهم ولازم حال‌لرینی بلو علم هیئت ایلان‌گنه‌در. کرهٔ ارضنڭ جو فضاده نقطهٔ استناددن باشقه اوزینڭ مدارنده ذره قدرده انحراف وتخلف‌سز حرکه‌لرینی بلماگه علم هیئت لازمدر. یاز، کوز، قش، جای فصللرینی، کوندز وکیچه‌لرنڭ سنه‌نڭ بعض وقت‌لرنده قصقارولرینی وبعض وقت‌ده اوزایولرینی بلوگه کنه شو علم هیئت لازمدر. کرهٔ ارضمز قویاشنڭ وباشقه چیکسز یولدزلرنڭ مناسبه‌لرینی ویراقلق یقینلق لرینی، مقدار وجسامت‌لرینی دوشنماگه هیئت‌نی بلو تیوش‌در. کنارسز بحر محیطلرده دنیانڭ بر طرفندن دیکر طرف‌لرینه قدر سیاحت ایدن‌لرده علم هیئت‌نڭ اهمیتی بیوک‌در. خسوف قمر وکسوف شمس‌نی (آی قویاش

قوتیلونی چن بلوایله) حق معرفة ایلان معرفة ایـدرك جاهلانه اعتقاد وخرافاتدن قتلو ایچونك علم هیئت لازمدر. بر کالیندار توزمك قصد ایدلسه هیئتنی کمـاینبغی دوشنماك لازمدر. حاصل الـکلام: بو فن اوقدر عزیز وفا ئدەلو بر فندرکه، مونك فائدەلرینی الان بیان ایلدبکنه بترو قابل امکان دگلدر. عمرنگز اولسه دوشنه دوشنەوفکر ایده ایده چوق فائدەلرینی کورووگزده شبهه یوقدر.

فن هیئتنك اجمالی تاریخی:

فن هیئت غایت ایسکی بر فندر. انسانلر دنیاغه آیاق باصدق‌دن صگره کوزلرینی کوکـکه تابه یونالدرب احوال سمانی تدقیق وتفتیشه باشلامش‌لردر. بـو فن‌نـڭ باشلانیب کیتدکی زماننی تاریخ صحیفەلری آچیـق کوسترب بیرمیدور. بتون عالم عناصرنی حرارة نـوری ایلان تولترغان، بتون عالم ارضغه روح وحیاة ویرکان جرم عظیم سماوی‌دن عبارة قویاش‌نڭ طلوع وغروبی بیلـنك بروقتنك کره‌ٔ سمانڭ برنقطه‌سنك دیگر وقتك ایکنچی برنقطه‌لرنك اولدقی کبی بیوك حادثه وواقعه‌لر صاحب الفکر والعقل اولغان انسان‌لرنك نظر دقةلرینی جلب ایدرك دوشندره وتفتیش ایتدره باشلامش‌درلر. شویله ایسه‌ده کوکـده‌گی

یولدیز جیون‌لرینه اسم‌لر ویرو ویولدزلرنی‌ده تفتیش
ایده باشلاغانچه مڭ‌لرچه سنه‌لر کیچمشدر.

بعض تاریخ صحیفه‌لرینڭ بیانلرینه قاراغانده اڭ
اوّل فن هیئت اساسنی قویوچیلر اسکی هندیلر اولمشدر.
آسیانڭ کینک صحرالرنده یاشاکان هندلیلرنڭ حتی
چوپانلرینه قدر بو فن‌گه بر قدر خدمت کوستردکلرنی
نقل ایدرلر. بعض بر یولدز جیون‌لرینه ویرامش اسملر
آنلردن قالمشدر. عمومیتله دین باشلقلری وشاعرلرینڭ بو
فن‌گه خدمتلری کورلمشدر. حتی هندیلر قویاش آی وباشقه
برنچه سیاره‌لرنڭ مدارلرینی تعیین ایتوکه موفق اولمشلردر.

بیک کوب زمانلردن صوڭ بو فن مصر، قطای،
فارس، فنیکه‌لیلرده کورله باشلامشدر. لکن اجرام سما-
ویه‌نڭ حرکات وابعادینی ومقدار جسامتلرینی تعیین ایده
باشلاو بیک صوڭ واقع حاللردندر. بونلردن صوڭ
وحضرة عیسی عم‌دن بش عصر مقدم مصر حکماسندن فیثا
غورث نام ذات وتوابعسی بو فنکه بیک چوق خدمتلر
کوستروب ترقی ایدوینه یاردم ایتمشلردر. فیثا غورث
قویاش مرکز عالم اوله‌رق ییر ویولدزلر آنڭ تیره‌سنده
ایلانه دیه بیان ایتمش. صوڭره حضرت عیسی عم‌دن یوز
قرق سنه‌لر اوّل حکماً یونانیه‌دن بطلمیوس فن هیئتکه

دائر کوب معلومات قالدرمشدر. بطلمیوس ییر شاری مرکز عالم اوله‌رق قویاش ویولدز ییر تیره‌سنده حرکت ایده‌لر دیه بیان ایتمشدر. بونلردن صوڭ اسکندریه شهرنده حکمأ متقدمین‌نڭ قالدردقی علوم وافکارنی جمع قصدیله تشکیل ایدلان، مشهور عالم اولان کتب خانه وجمعیت علمیه‌نڭ فن هیئت شعبه‌سنده هپارح وبطلمیوس اتباعسی زمان اوّلنڭ حکما وعلماسی یازوب قالدرغان آثارلرندن بیك چوق استفاده‌لر ایتمشلردر وآنلرنڭ بیك کوب خطأ وغلطلرینی اصلاح ایدوگه چالشمشلردر.

خلفاء اسلام عصرلرنده فن هیئت

بونلردن صوڭ بوفن جلیل القدر مدنیت اسلامیه‌نڭ ترقی ایتکان عصرلرنده خلفاء اسلام اطرافنده‌غی حکما وعلماء اسلام قولنده دوشه‌رك فوق الحد ترقی ایتمش‌در.

اول زمان اسلام علماسی بو فن‌نی کامل ضبط ایتمش لردر. بر طرفدن اول عصرده‌غی خلیفه ودولت صاحب‌لری‌نڭ علوم ومعارفکه افراط محبت واخلاص لری همده افراط بایلق‌لری بیوك رصد خانه‌لر وباشقه آلات فنیه‌لرنی حاضر ایدوگه وباشقه مادی اعانه‌ده بولوغه سبب اولمشدر. دیکر طرفدن اول زمانده‌غی متقی علما اسلام رحمهم

الله‌تعالی‌نڭ علوم دنیاویه‌دنك خبردار اوله‌رق لنة آلدقلری، قابلیت، غیرة واجتهادلری بو فن‌نڭك فرسخ فرسخ ترقی ایدوینه یاردم ایتمشلر وبو خصوصده یوزلر مڭلرچه رساله وکتابلر یازوب قالدرولرینه برنچی واسطه اولمشلر. اسلام عالملرینڭ بو فنده اجتهادلری او درجه‌لره وارمشکه، بعض اوروپا مشاهیرینڭ دیدکنه کوره: بو کون‌ده میدانغه کیلکان هیئت جدیده عربلرنڭ اجرام سماویه‌نی تفتیش وحسابلری سایه‌سنده کشف ایدلمشدر، اندلس، بغداد سمرقند کبی مرکز الاسلام بولغان مشهور شهرلرده مسلمانلرنڭ بیوك بیوك رصد خانه‌لری اولدقی وآنلرنڭ هر قایوسنده یوزلرچه عالملرتونی کونی علم هیئت حقنده تفتیش وتدقیق ایدرك بیك کوب حقایق فنیه‌لرنی میدانه قویدقلری مشهور عالمدر. اول وقتلرده کیلب کچن علما اسلامیه و آنلارنڭ اختراعاتی وامرأ اغنیائسی ایلان زمانمزده‌غی علما واغنیاءلرمز آراسنده مع التأسف بیك چوق فرقلر باردر. کیوم وقیافتلرمزی آنلار کبی یوریتدرگه غیرة قیلساقده، حمیت ملیه، غیرة وقابلیت، اجتهاد کبی فضائل انسانیه‌ده آنلردن فرسخ‌لرچه آرتده قالدقمز میداندر. لعل: «اما الخیام فانها کخیامهم واری نساء الحی غیر نسائهم» مقال مشهوری اوشبو کبی اورنلرده ایتلەدر.

علماء اسلامنك فن هيئتده نه قدر ترقی ايدولرينه يازوب وتوزب قالدردقلری اثرلری شاهد بولسه كيرك. مثلا: الوغ بك شاهنك رصد خانه مديری محقق الطوسی حضرت لرينك فوق الحد مبسوط ومنضبط تذكرهسی ومختصری وهبة العروض نام كتابلری؛ شيرازينك نهايت الادراك اسمنده غاية مبسوط كتابی؛ ابهرينك دليل المجسطیسی؛ ابو ريحان البرونينك قانون المسعوديسی؛ يززينك شرح مجسطیسی؛ يونان حكماسندن بطلميوس كبی هيئتده يد طوليسی بولغان ذاتلرنك كتابلرندن، هرقايوسينك عربچه ترجمهلری وغيرلر بو كونده اوروپانك مشهور كتب خانهلرنده هر قايوسی حفظ ايدلهدر همده دنيانك انقراضنه قدر عرب وسائر اسلام بابالرمزنك زمانهلرنده نه قدر چالشقان وغيرت ايدن بر ملت نجيبه اولدقلرينی كوستروب تورهچقلر در رحمهم الله. محترم سابق اسلام عالملری بو فنگه گنه دگل فنون دنيويهنك هر قايوسينهده اجتهاد ايتدكلرينه بو حاللری وتاريخ صحيفهلری غاية مؤثر بر صورتده بيان ايدوب كوستروب تورمقدهدرلر.

مشهور امريقه پرافيسرلرندن دره پر عرب علماسی نك وخلقی نك هر تورلو كمالات وترقیلرينی برر برر صاناب بتردكدن صونك اوز طرفندن ايته: «اوروپه وديگر

قطعه‌لرنڭ بو قدر وحشی بر عصرلرنده علماء اسلام اولمازسه ایدی، علوم ومعارفنی آنلار ترقی ایتدروب حفظ ایدب کیلمازسه‌لر ایدی بتون جهان ظلمه جهالة، ووحشةده قالغان بولور ایدی» دیه. شولوق دره‌پر دیگر بر اورنده دیه: بطلمیوس‌نڭ هیئت‌ده‌گی مذهبی میدانه‌قویلدقدن صوڭ نه خرستیان باشلق‌لرندن، نه‌ده مسلمان‌لر طرفندن اعتراض لر آرتوق کورلمادی، ایکنچی عصر میلادیدن باشلاب اون بشنچی عصره قدر ملڭ دورت یوز سنه‌لر دوام ایتدی. بو قدر اوزاق بر زمان‌نی خرستیان علماسی کوبرک کلیسه‌لرده شغل‌لانیب اوزدردیلر. علم هیئت‌گه دائر بر بر مسئله میدانه چقدیسه رئیس روحانیلرندن دین نقطهٔ نظرندن حل وبیان ایتدررلر ایدی، اول زمان کلیسه علم‌لری او قدر ترقی وقوة‌لانمش ایدی‌که، ملڭ بش یوز ییل خرستیانلق دوام ایتدکی حالده آرالرندن بر فرد بولسون علم هیئت عالمی یتشمامش‌در. اما بو خصوصده مسلمانلر فوق‌العاده گوزل حرکةده بولندیلر: حضرة محمد عم دن صوڭ التی سنه‌ده اوتمادی ٦٣٨ سنهٔ میلادیه‌لرده اسکندریه‌نی فتح ایتکاچده تدقیقات علمیه ایلان شغل‌لانه باشلاب ایکی عصر اچنده بورنغی یونان فلسفه‌لرینه ودیکر حکماءنڭ فلسفه‌لرینه تمام اشنالق وانسیت کسب ایتدیلر.

وبونلاردن قالمه اثرلرنڭ قدر وقیمتنی تقدیر ایدرك فی الحال عربچه‌یه کوچردیلر. مأمون خلیفه اوچونچی میشل ایلان معاهده‌سی‌نڭ بر نتیجه‌سی اوله‌رق بطلمیوس‌نڭ (سنتاقس) اسمنده‌کی بیوك هیئت کتابنی آلیب فی الحال عربچه گه ترجمه قیلدردی. بو کتاب عرب منجملری ایچون دستور العمل اوله‌رق یورتیلدی همده شول یول ایلان باروب ذکاوتلو عربلر بیك بیوك مسئله‌لرنی حل ایدوگه موفق بولدیلر. جمله‌دن برسی: قطر الارضنی اولچاب یبرنڭ ضورلغنی میدانه چغاردیلر. طبیعی کوز برلان کورله تورغان یولدز لرنڭ کاتالوغنی توزدیلر. هر قایوسنه اسملر ویردیلر. بو اسملر خریطهٔ سماءده بو کونه قدر کورله‌در مثلا الطائر الدبران اسملی یولدزلر بو کونده شول اسمده (Аттаиръ) (Альдебранъ) دیه یورتله. سنهٔ شمسیه‌نڭ مدة حقیقیه‌سنی کشف ایتدیلر. انکسار ضیاء قاعده‌سنی میدانه قویدیلر. رقاصلی ساعت‌نی ایجاد قیلدیلر، اجرام سماویه‌ده ضیاءلرنڭ انتقالی مقیاسنی، اکمال وشعاعات ضیائیه‌نڭ هواء نسیمی اچنده انحناءلرینی فهملادیلر. شمس وقمر افق آستنده بر نچه مینوت کوریلیب تورولری‌نڭ سر وحکمةلرینی بیان ایتدیلر، اقشام وطاك شفقلری وتون‌لرنڭ قارانغولری‌نڭ حکمی سببلرینی، اجرام سماویه

یعنی کوکده‌گی کره‌لرنڭ یاقتیلق‌لری یوروش کیفة‌لرینی تعیین ایتدیلر. عاقبة بو کون ترقی تابقان اوروپه قطعه سنه اڭ اوّل باشلاب رصد خانه‌لر عرب‌لر طرفندن یاصالدی. شول رصد خانه‌لرده‌گی ترصدات واقعه‌لرنده یعنی کوکده‌گی یولدزلرنڭ یورش وبر بر سنه مناسبة‌لرینی بیانده شول قدر درست وحقیقه‌گه ایرشکان‌لرکه، عصرمرده‌غی اڭ ماهر ریاضیونلرده شولارنڭ حساب‌لرینی قبول ایده‌رگه مجبور اولمش‌لردر. حکماء جدیده‌دن لابلاس اوزینڭ مسلك عالم اسمنده‌گی کتابنده باتانی‌نڭ محرك ارضده خروج عن المرکز تقلیلاتی حقنده‌غی، اغراضنی قابل بولمازلق اولان برهان لرینی ایراد ایتما کده‌در، همده ابن یونسنڭ منطقة البروج نڭ میل ایدوی حقنده تفتیش‌لرینی، زحل ایلان مشتری یولدزلری‌نڭ مساوی اولماوی حقنده‌غی تفتیشاتنی نقل ایتما کده‌در.

اشته عالمنڭ وطبیعة عالمنك مسئلهٔ کلیه‌لرنی حل قیلو امرنده مسلمان هیئت‌چیلری‌نك کوستردیکی خدمت فنیه‌لری‌نڭ بر قسمی همده اڭ کچکنه قسمی بونلردر (یعنی مسلمان علماسی‌نڭ فن‌گه ایتدکی باشقه خدمت‌لری‌ده افراط کوب دیماك بوله‌در.

واقعا دره‌پر باشقه اورن‌لرنده بو خدمت‌لرنك

کوبسنی ملاح یوزلدن بیان هـم ایته‌در.) پرافیسر دره‌پر مولدن صوڭ ایته: «بومدة اچنده خرستیانلرنڭ غرق بولدقلری قارانغولق شول قدر بیوك ظلمة کثیفه، دوچار بولدقلری نادانلق شول قدر قالین بر نادانلق ایدی‌که، اوشبو مسائل فنیه وعلمیه خرستیانلق عالمنده بتونلای یوق ایدی. بو مدةلرده خرستیانلرنڭ بتون همت وغیرة لری کلیسه‌لرده صورةلره قیلنه تورغان عبادات ایلان عزیزلری‌نڭ فیوضات وبونلارنك سوزیله میدانه چققان هر نورلو کرامات وخارقه‌لر اوزرنده معجزه‌لر ایلان حاصل بولغان تداوی‌لره منحصر ایدی (یعنی اشکرو تکرو کبی) اشته خرستیانلق‌نڭ بو قدر قیدسزلکی اون بشنچی عصر میلادیلره قدر دوام ایتدی ....! بوندن صوڭ کوچ حال‌لر وملڭ محنت ومشقت‌لر ایلان گنه اجتهاد وغیرة ایدرك اهل همت وآلدمزده بولغان پارلاق علوم ومعارفنی میدانه قویوغه موفق بولدیلر..!» . اشته یوقاریده‌غی سوزلرنی امریقالی بر پرافیسر سویلایدر. گرچه بوحقیقةلره بزم بیك کوبمز مطلع بولساقده، بیریوزنده‌کی بتون دین‌لرگه قارشو سویلای تورغان ودین لره قارشو عداوتنی اظهار قیله تورغان بر ذات آغزندن فضائل اسلامیه‌گه دائر ومسلمانلرنڭ محض دین غیرتی سایه‌سنده بو قدر خدمت قیلدقلرینه تعلق‌لوسوزلر البته

بیك عجب‌در. دیماك حقیقة دشمانلرنیده مسخر ایده،
آنلارنیده اقرار قیلدره ایمش ....! شونکا کوره‌ده مقصد
دن یراق بولسه‌ده بو سوزلری نقل ایدونی موافق تابدق.
اشته مسلمانلرنك دور ترقی‌لرنده هرفن کمال اجتهاد
ایلان تحصیل ایدلدکی کبی فن هیئت‌ده ذکر ایتدکمز
کیفیة ایلان ترقی ایتدریلدی وتحصیل ایتلدی. بزدن
۵۰۰ سنه‌لر مقدم سمرقندده پادشاه اوله‌رق یاشاکان وزما-
نه‌سنده اك پارلاق هیئت شناس‌لردن صانالغان وفن‌گه فوق
الحد خدمات‌لری تیوب بوفن‌نی فرسخ‌لرچه آلغه یبارر‌گه
سبب بولغان حتی خدا دخیده بر آزغنه عمرینه برکاة‌ویر
سه ایدی هیئت جدیده‌نی‌ده کشف ایدرك قوپیرنیك در
جه‌سنی آلاچق بولغان محترم اولوغ بك حضرة‌لری‌نك خد
مت‌لرینه یادکار اولمق ایچون زمانمزده‌غی اوروپه جمعیة
علمیه‌سی طرفندن بو کون هیکل اوترتیلاچغی معلوم‌در.
مونك ایچون شوکتلو ایمپیراطور اعظم حضرة‌لرندن
رخصت عالیه صادر اولدقی‌ده معلومدر. اول زمان
مسلمانلری ایچون مونده‌ده بیوك بر شرف، مونده‌ده عا-
لی درجه بولورمی؟ بو قدر بیوك بر شرف‌که ایرشو ایچون
آنلارنك قیلدقی خدمت‌لری نه قدر اولمق لازم اولدقی
اوز اوزندن ظاهر‌در. آنك رصدخانه‌سندن قالمه پارچه‌لر

آوروپه موزه خانه‌لرنده نه قدر قیمت حساب ایدلدیکی و آنلارنی جیناوغه نه قدر غیرة قیلدقلری معلومدر. فقط تأسف که بش یوز سنه‌لر اولده‌کی مسلمانلر بو قدر بیوك اش‌لرنی میدانه قویب اوزلری بو قدر چیت‌لر طرفندن احترام ایتدره آلدقلری حالده بو زمانده‌غی مسلمان‌لر ایسه شول محترم بابالارمزنڭ تاریخ‌لرندنده خبرلری یوق درجه‌سنده الفبا بحث‌لرنده ودیگر غایة جزئی بحث‌لر ایلان اوغراشیب . . . . ! بر برسیله مصادمه‌ده یاتالر.....! نه قدر آغیر بر حالده‌مز . . . . . . ! نه قدر درین غفلة ده‌مز، خصوصا بزلر . . . . ! شوقدر وارکه، بونلار زمانه‌سنده بونلارنڭ غیرة واجتهادلری سایه‌سنده ترقی ایتکان فن هیئت دور ترقی‌نڭ اولکی درجه‌سنده‌گنه ایدی، یعنی اجرام سماویه وارض‌نڭ کیفیة واحوالنی ضبط وتفتیشات آنلارنڭ ظاهری کورنش وظاهری حرکةلرینه گنه قاراب یورتیله ایدی، چونکه اول عصرلرده دوربین وتلسغوبلر کبك خارق العادة بولغان کورو قورال‌لری (آلات بصریه‌لر) ایجاد وکشف ایدلمکان ایدی. شوڭا کوره ده اول زمانده‌غی حکماء اسلامیه اجرام عالمنڭ حقیقی حرکة‌لرینی وحقیقی اورن ووضع‌لرینی کشف ایدوگه تماما موفق بوله آلمادیلر؛ بلکه بطلمیوس‌نڭ غایهٔ مهارة ایلان

توزيلكان يالغش مسلـكنى آليب ييرنى مركز عالم وقو-
ياش وباشقه يولدزلرنك يير تيره‌سنده يورولرى ايلان
قائل اولوغه مجبور بولغان‌لر ايدى. شوڭـا كوره يونـان
سفسطه‌لرندن‌قالمه،عقل‌غه‌يراق‌بولغان،رطوبه‌يبوسه‌دن،خفة
ثقلةدن يومشاق وقاتى بولودن دائما ئلـه‌نى‌لردن مجرد
بولغان شفاف (اوته كورينب تورغان) فلك‌لر وتدويرلر
اثبات ايته‌لر ايدى. قرآن آيةلرنيك شونڭا تطبيق ايدرك
تفسيروشرح ايدوگه‌طرشه‌لر ايدى. شونڭادائر يوزلرچه منك
لرچه كتاب يازيلدى. كوب قوة وفكرلر تلف ايدلدى.....!

بطلميوس وآنڭ مسلـكنه ايار وچيلرنك خلاصهٔ فكر-
لرى بويله ايدى: عالم طبيعة كرى‌الشكل (توگارك شار
فورمه‌سنك)در. نق اورته‌سنك مركز اوله‌رق بزم ياشادقمز
يير واقعدر.

صوڭره طبقهٔ هوايه، دخانيه، ناريه. صوڭره فلك قمر.
قمرنڭ تورلى حركاتنى ضبط ايچون فلك مائل، بر تدوير،
بونلار طشندن جوزهر نام بر فلك بار ديلر ايدى.

قمرنڭ تورلو حركتلرى ارض مركز اولدقك شولار
ايلانگنه ضبط ايدله‌در. فلك قمردن طش فلك عطارد،
فلك زهرئى، فلك شمس، فلك مشترى، فلك زحل اوله-
رق بو يولدزلرنڭك مختلف حركتلرينى ضبط ايچـون ئلله

صحیفه‌لر بز
t.me/sehifeleribiz
www.g2kzn.org/sehife
u.u8686@gmail.com

نه قدر تدویرلر، مائل فلكلر اثباته چالشدیلر. بو یولدزلرنڭ هر قایوسی كرهٔ حقیقیه اولارق بو تدویر-لرنڭ بر طرفنه فقط نقطهٔ واحده ایلانگنه مس قیله دیه فرض قیلدیلر. (حالبوكه عصرمزده قوتلو تلسقوب ودور-بینلر سایه‌سنده بو یولدزلرده دینگزلر، بولوطلر، طاغلر وچوقر وصخرالر كوریلمكده‌در كه تفصیلنی بو اورنده‌غنه یازوب بتررگه امكان یوقدر).

بو یولدزلره سیاره (یوری تورغان) یولدزلر دیه اسم ویره‌لر، چونكه بونلار كرهٔ سمانڭ بر اورنده‌غنه تورمای، تورلو اورنلره كوچیب بر برسنه وثوابتلره نسبتلرینی اوزگارته‌لر. بو یولدزلره باشقه كورنكان بیك چوق، ثوابت اسملانمش یولدزلر باردركه اورنلرینی وبر برسنه مناسبتلرینی اوزگارتماكانگه كوره ثوابت اسملانمشلردر. مونه شول ثوابتنڭ مجموعسنه بر فلك اثبات ایدب فلك الثوابت دیه اسم ویردیلر. گویه بو یولدزلر بو فلككه یوزك قاشلری كبك اوطر-تیلمشلر دیه خیال ایتدیلر. شو قدر واركه بو یولدزلرنڭ افراط آفرین بر حركتلری باردر. عصرمزده بو حركت-لرینی تورلو تجربه‌لر وقورال‌لر ایله گنه كشف ایتمشلر ایدی. شول حركت خفیه‌نی ذكاوتلو اسلام علماسی اول زمان

لرده‌ده کشف ایدرك مقدارلرینی تعیین ایدوگه‌ده موفق اولمشلردر. بو ایسه اسلاملرنڭ فن هیئت‌ده غایت بیوك موفقیتلرینی کوستره‌در. فلك ثوابت طشنده، مذکور فلکلرنی أچینه آلغان، شرقدن غربکه تابا افراط سرعت ایله تولیکده ٢٤ ساعت‌ده بتون فلکلرنی أچنه آلوب آنلار ایله برابر بر مرتبه دوران ایدن فلك اطلس اسمنده یولدزسز بر فلك اثبات ایدرك عالم جسمانی نی شونڭ ایله تمام حساب ایدوب آنداٌن آری لا خلاء ولا ملاء دیه اعتقاد ایده‌لر ایدی. بونلر هر قایوسی یونان خرافاتلرندن آلندقندن طبیعی اسلام فیلسوفلری‌نڭ عموما فکرلری بوڭاغنه منحصر دکل ایدی. اوشبو زمانده کشف ایدلمش فضاء غیر متناهی‌ده چیکسز حسابسز عالملرنڭ بارلغیله قائل بولغانلری کوب ایدی. خصوصا متصوفین کرامدن امام غزالی کبیلری عوالم لا یخصی‌نڭ بارلغیله قائل اولدقلری وبونی رسول اکرمنڭ بعض حدیثلرندن وآیات قرآنیه‌لردن استنباط ایتدکلری معلومدر. ذاتا جنت وجهنم کبی عالملرنڭ حاضرده بارلغیله قائل مسلمانلره عالم آخرلرنڭ بارلغینی اثبات لازم بولوب‌ده کیله‌در. بناءً علیه مسلمانلر بو خصوصده اوتکان زمان واوز زمانلرنده‌غی حکماغه سبقیت ایتمشلر ایدی.

اشته علماء اسلام ذکر ایتدیکمز کیفیتلرله فن هیئت حقنده فوق العاده بیوك خدمت کوسترمشلردر. بوخصوصده کوب اجتهاد وغیرتلر صرف ایدرك عالمنك کتب خانه‌لرنده ضور اورنلر اشغال ایدرلك فوق الحد کوب اثرلر یازوب قالدرمشلردر، اوزلرینك نه قدر قابل اجتهادو درایت وذکاوتلو بر قوم نجیب اولدقلرینی انظار عالمه قویب کیتمشلردر لکن — نه چاره‌که، خیال نه قدر بیوك اجتهاد وغیرتلر صرف ایدلیب توزیلسه‌ده حقیقت اولارق میدانه چقمادقی مقرر ومعلوم مسئله‌در. وفوق کل ذی علم علیم اولدقندن عالم سماوی‌ده اوقدر کشفیات وعجائب میدانه قویلدی‌که عصر اول‌ده‌گی حکماء وعلماءسی‌نك توشلرینه بویله کرمامش، خیاللرینه خطور قیلمامشدر. وآنلارنك یوزلرچه ملك‌لرچه نسخه یازلمش وتوزیلمش کتابلرینی بوشقه چغاردی، فکرلرینی اساسندن قردی. بو کونگی کونده فوق الحد ترقی ایتدریلمش هیئت جدیده میدانه قویلدی.....!

قوپرنیق‌نك بیان وفکرلری.

قوپرنیق بو کونکی کونده‌گی هیئت جدیده اساسنی میدانه قویمق ایله‌مشهوردر. بونگا «هیئت جدیده» اسمنی

ویرمك قوپرنیق طرفندن نشر ایدلدکدن صوکدر. یوقسه بو مسلك متقدمین حکماءدن فیثاغورث مسلکیدر. فیثاغورث ایتالیانك کروترنیا مدرسه‌سنده شاکردلرینه ییرنك حرکتی وقویاشنك مرکز اولارق ساکن اولدقنی اوگرته ایدی. فیثاغورث حضرت عیسی عمنك میلادندن بش یوزییل‌لر اوّل وجوده کلمش بر حکیمدر. میلاد عیسی عمدن بر یوزده قرق سنه‌لر اوّل میدانه کلمش بطلمیوس الرومی ایسه ییرنك تیك‌توروی، قویاش ودیکر یولدزلرنك ییر تیره‌سنده ایلانیب یوردکنی اوگره‌تدی. اوزلری‌نك فوق العاده قوة ونفوذلری ایله معروف روما ایمپیراتورلرینه بطلمیوسنك یاقنلغی بطلموس مسلکنی اقطار ارضغه تیز تاراتوغه سبب بولمشدر. فیثاغورث مسلکی ایسه قوپرنیق‌غه قدر ارنلمش‌ایدی. فلاسفهٔ اسلامیین دن مشهور فارابی ده اوزی‌نك مؤلفات عربیه‌سنده بطلمیوس مسلکنی قوتلاب نقل ایتدی. آندن صوك آنك مشهور شاکردلرندن الشیخ ابن سینا حضرةلرینده شول مسلکنی تعقیب ایتدی. شوصورتله اسلام علماءسی آراسنده بطلمیوس فکری شیوع ایتدی ویوقاریده ذکر ایتدکمز قدر اجتهادلر صرف ایدلیب ترقی ایتدریلدی.

۹۳۷ سنهٔ هجریه‌ده، ۱۵۰۰ سنهٔ میلادیه‌دن ۱۵۳۰ سنه‌یه

قدر علم هیئت ایله‌ن اشتغال ایدنلردن قوپرنیق فیثاغورث مسلکنی تکرار میدانه قویماغه موفق بولدی. آوروپاده مرنك مسلکی رواج تابیب بو کونگی ترقیاتغه مظهر اولدی. قوپرنیق‌دن یوزسکسان ییل‌لر اوّل علماء اسلام‌دن صاحب المواقف علامهٔ عضدالدین عبدالرحمن ابن احمد حضرتلری ایله یوز اوتوز سنه قوپرنیق‌دن اوّل شارح المواقف میرسید شریف حضرةلریده حرکهٔ ارض ایله قائل اولدقلری معلومدر. دیمك قوپرنیق‌غه قدر بو مسلکنی علماء اسلامدن میدانه قویوچیلرده بولغان. فقط قوپرنیق فوق‌الحد اجتهاد واخلاص ایله اوزاق ییل‌لرینی شول یولغه قربان قیلغان. کوب دلیللر ایله اثبات ایدرك میدان ظهوره چغاردقندن قو-پرنیق مسلکی دیه شهرت تابمشدر. بزم علماء اسلامده ایسه بر نرسه‌نی اثبات وقتنده تورلو شبهه‌لره اوغرالدقی، کوب اورنده فقط نظری جهتدن‌گنه قاراب تورلو اعتراضلره میدان ویرلدکی عادت اولیب کیتمشدر. شونگا کوره‌ده برسی برنرسه‌گه دلیل ایراد قیلسه، میدانه قویسه، باشقه‌لرینك ایلك مقدس صانالمش وظیفه‌لری شونی تورلو شبهه‌لره باترو، تورلو اعتراض لر ایله‌ن میدانه چغارمازقه طرشو بیك بیوك برفضیلت صانالدقندن بوده شول «فان قلت، واعترض علیه» لر آراسنده دوچار اولارق کوملیب قالدقنده ذره‌قدر ده

اشتباه یوقدر. . . . ! بوحال مع التأسف بوکوننکده یوق دگلدر

قوپرنیقنک قصقهچه ترجمه حالی:

بوذات آوروپا مشاهیرندن اولوب پولاك طائفهسنه پروسیا نك تورون شهرنك ١٤٣٧ سنهده ١٩ فیڤرالنده وجود کلمشدر. اوّلده رك قاره قوف، صگره بولون دارالفنوننده اکمال تحصیل ایتمش وزمانه سنه کوره فنون ریاضیهده مهارت کسب ایتمش برذاتدر. کندسی کشیش لك خدمتنده بولسهده بار قوت و عمرینی فن هیئتگه صرف ایتمشدر. حتی بالا وقتلرنده یولدزلردهغی حرکت ویورش لرنی تفتیش ایدوب یوری تورغان بولغان. بربرسفردهیوردکنده آتاسی وایندا شنی بوخصوصده صوراشیب عاجزایتوب بترهایکان. صگره تحصیل علوم ایده رك اوزاق زمان تدقیقاتدن صوك هیئت عالم خصوصنده فیثاغورث سلکنه کامل مسلم بولوب هیئت جدیدهنی میدانه قویماغه موفق اولمشدر. اوتوز سنه قدر بو خصوصدهغی تجربه وتدقیقاتینك ثمرهسی اولارق «اجرام سمایهنك حرکاتی» اسمنده مشهور کتابینی ١٥٤٣ سنهلرده میدان انتشاره قویمشدر. کتابی باصلوب تمام اولدقدن صوك بر نسخهسنی قولینه آلوب افراط درجهده متأثر برحالده اظهار سرور وممنونیت ایدرك «حمد اولسونکه، قیامته قدر قالورلق بر فکرنی میدان حقیقتکه قویدم. دیماك دنیادهحیاتم

بوشغه کیتمادی» دیه تشکر قیلمشدر. بووقتلرده قوپرنیق قارتایمش وحالسزلانمش بر حالته ایدی. شوندان صوڭ اوزاق توره‌ادی، ١٥٤٣ سنه‌ده ٢٤ مایده وفات بولدی.

غالیله‌ی دوری:

قوپرنیق‌دن صوق ایتالیا حکماسندن غالیله‌ی اسمنده بر ذات میدانه چغارق عصرمزده بتون عالم مدنیتنی حیران قیلا تورغان دور بین‌نی کشف واختراع ایدوب علم هیئت تاریخنه بتونلای غریب، بتونلای باشقه بررونق بیره تورغان صحیفه‌نی آچمشدر.

غالیله‌ی‌نڭ قصقه‌چه ترجمۀ حالی:

غالیله‌ی ١٥٦٤ سنه‌ده ١٥ فیڤرالده وجوده کیلوب ١٦٤٢ سنه ٨ مارتده وفات اولمشدر. بو ذات ایتالیه‌نڭ «وندیك» شهرنده ١٦٠٩ نچی سنه‌ده آوغوست آیلارنده بر کوزل کچیدن اورنه‌ك آلارق اجرام سماویه‌نی تماشا ومطالعه ایدرلك ضور بر پادزورنای توربه (یراق‌نی یاقن کورسه‌ته تورغان قورال) اختراع قیلدی. بوقورالنی کند قولیله پیالالرنیده اوزی قرب یاصامشدر. یاصاب تمام ایتدکندن صوڭ سیاره‌لرغه قاراب آنلرنڭ حال ویورش

لرینی مطالعه ایدباشلامش. آنلرنڭ قایوسنی یارطی آی شکلنده، قایوسنی یا ڭا توغان آی شکلنده، قایوسنی تولغان آی شکلنده کورب تمام حیران بولوب قالمشدر. اوزن تون لرده یوقلامای کوککی یولدزلرنی تماشه قیلو برله اوتکازه تورغان بولغان. غالیله‌ی قوپرنیق اثرلرنی مطالعه ایله آنڭ مسلکنی تعقیب ایتمش وکندوسیده بیك چوق غرایب سماویه‌نی کشف ایدوگه موفق اولمشدر.

غالیله‌ینڭ روحانیلر طرفندن حکم ایدلوی:

قوپرنیق اوز جنسدشلری روحانیلر طرفندن هر تورلی تکفیر وتحقیرلره هدف اولدقی کبك غالیله‌ی بیگره‌کده آرتق تکفیر وتحقیرلره اوغرامشدر. اول عصرلرده پادشاه وحاکملردنده اوستون اولارق حکومت سورگان پاپالر افراط درجه‌ده متعصبلر ایدی. یرنڭ توکاره‌ك بولووینه‌ده انکار ایدرلر ایدی. بویله بر بدعتلرنی چغاروچیلرنی هر تورلی عذابلره دوچار ایدرلر ایدی. غالیله‌ینڭ تقریر وکشفیاتی پاپالرنڭ دقتلرنی جلب قیلدی. فی‌الحال غالیله‌ینی حضورلرینه دعوة ایتدیلر. غالیله‌ینڭ مسلکندن صورا شدیلر. غالیله‌ی برده قاوشامای اوزینڭ مسلکنی خوفسز صالقون قان ایله گنه بیان ایتدی. غالیله‌ی اوز مسلکنی شول قدر اوستا وآچیق بیان ایتدیکه، پاپا

کنلسینی تصدیق ایتماکه مجبور اولدی.

فقط خلق نڭ چوالش و بولغانوونلن خوف ایدرك بو-مسلـکنی خلق آراسنه تاراتودن قطعی روشله منع قیلدی. بوحال غالیله‌ی ایچون افراط آغر بولسه‌ده چاره‌سز اولارق سکز یل سکوت ایدوگه (تیك توروغه) مجبور اولدی. مذکور پاپا وفات بولوبرله اورننه ایکنچی پاپا تعیین قیلندی. یاڭا پاپا اورننه اولطرو ایله غالیله‌ی آنی زیارت ایتدی. مونڭ زیارتندن پاپا غایت ممنون بولدی. غالیله‌ی بو حالدن استفاده ایدرك هیئت جدیده صاحبی ایله هیئت قدیمه صاحبی آراسنده بولغان بر مناظره کیفیتنی یازلمش رساله‌سنی نشر ایدوگه پاپادن رخصت آلوغه موفق بولدی. پاپا حقیقت حالـکه او قدر دوشنوب یتمادکندن بونی نشر ایدوگه مساعده ویرسه‌ده اوزاقغه بارمادی غالیله‌ی نڭ بو کتابندن بوزق اعتقادلرنی فهم ایدوب هرطرفدن غالی‌له‌یکه خلق هجوم ایتماکه باشلادیلر. حتی غالیله‌ینی یاندرب اوترر گه مستحق تابوب پاپاغه هر یاقدن عریضه‌لر یاغدوروغه باشلادیلر. بونلرنڭ تأثیریله پاپا محکمه‌سی گرچه غالیله‌ینی یاندروب اوترر گه مستحق تابسه‌ده بر طرفدن غالیله‌ینڭ قارتلغی دیکرطرفدن غالیله‌ینڭ پادشاهلر حضورنده بیوك شهرتی او قدر حکمنی یورتیرگه مساعده

ایتمادی. شولای بولسه‌ده پاپا محکمه‌سی غالیله‌ینی دعوت ایدرك دورت آینك بوینچه مذهبندن صوراشوب کیری قایتورغه تکلیف ایتدی. قایتماسه هر تورلی عذابلر ایله غالیله‌ینی قورقتدیلر. بونلرنك تکلیف واصرارلری شو قدر بولدیکه غالیله‌ی آرتوق قارشو تورورغه قونی قالمادی، تکلیفلرینه رضالق کورساتیرگه مجبور اولدی. صوڭره غالیله‌ینی تز چوکدروب، «ییر حرکت ایته» دیکان اعتقادینك وشول یولده یازلمش کتاب ورساله‌لرینك یالغان اولدقنی اقرار ایتدروب، امضاء قیلدردیلر. واوزینی اوزاق زمان توبه واستغفار قیلدروب حبس ایتدیلر.....! حکم وقتنده حاکملردن برسی توروب «مونه حاضر بو توبه وامضاء ایدووك ایله ییرنی هم بزنی طنچلاندردك، سیڭا رحمت ایتدی» دیدی. موڭا جوابده غالیله‌ی آیاق اوزره توروب «یوق، یوق! مین گرچه «حرکت قیلمای» دیه قول قویسامده ییر برده توقتامادی هنوز حرکتده کورنه‌در» دیه آیاغی ایله ییرگه بیك قاتی تیبدی. مونندن صوڭ غالیله‌ی بر نچه یلدن حبسدن قوتقاریلسه‌ده خلق ایلان سویلاشرگه، اوز مسلکنی تاراتورغه قورقدی. اوزاقده قورمای قاریلغندن ١٦٤٢ سنه ٨ مارتده وفات ایتدی.

اشته بو حال عبرتلو بر واقعه‌لردن اولدقندن قلمه

آلدی. نه‌قدر مانعلر بولسه‌ده حقیقت میدانه چقمای قالمایدر.
همده حقیقتنی بیان ایتکانلر هر نه قدر زمانه‌سنك نورلو
تحقیر و تکفیرلره اوغراسه‌لرده تاریخ صحیفه‌لرنده تقدیس
ایدله‌لر. بو واقعه شو قضیه‌غه شاهد عدلدر. بو کوزنده
حقیقتنی میدانه قویوچی واول زمانده کافر صانالغان غالیله‌ی
ایله اول عصرلرده محترم پاپالر واعوانلری آراسنده
عصر حاضرده‌کی مدنی خلق بیك کوزل آیرمالر تابالر...!
اول زمانده اصحاب کلیسه غالیله‌ی‌نك بو مسلك و فکرینی
نه قدر بتررگه غیرت ایتسه‌لرده حقیقتنی آلغه آلوچیلر
ده کوندن کون آرتماقده بولدی. غالیله‌ینك فکرلری میدان
آلدی. شو صورتله قوپرنیق مسلکی یعنی «شمس مرکز
عوالم اولارق، ییر وباشقه یوروچی یولدزلر شمس اطرا
فنده حرکت ایدولری وبو یولدزلرنك شمس‌که قارا-
غانده غایت کچوك اولدقلری، نورلرینی شمس‌دن آلدق
لری» میدانه قویلدی.

کپلر دوری و آنك یاڭا کشفیاتلری

غالیله‌یدن صوڭ، بو یولدزلر قویاش تیره‌سنده حقیقی دا-
ئره‌لرده ایلانه‌لرمی، یاخود منحنی دائره‌لرده
(اوزونچه‌لرده) ایلانه‌لرمی؟ همده قویاش بو یولدزلر دا-

ئره‌سی‌نك نق اورتالرنده واقع‌می یاخود نقطهٔ حضیض ونقطهٔ اوج ده‌می؟ کبی سؤال‌لر میدانه قویلدی. بو مسئله‌-
ارنی بحق حل ایدوچی ذات نمسه طائفه‌سندن کپلر نام بر هیئت شناس بولدی. مونك تقریر وکشفیاتی سایه‌سنده علم هیئت دخیده بیك چوق آلغه کیندی. کپلر ١٥٧١ سنه ٢٧ دیکابرده وجوده کیلوب، ١٦٣٠ سنه ١٥ نویابرده وفات ایتمشدر.

کپلرنك خلاصهٔ فکری:

قویاش تیره‌سنده ایلانکان ییرشاری‌نك رسم ایتد-
کی دائره حقیقی دائره اولمای بر مقدار اوزنچه‌در همده قویاش بو دائره‌نك نق اورتاسنده واقع دکل، بلکه بش میلیون چاقرم شمال‌طرفنده نقطهٔ احتراقده (فوکس‌ده) وا-
قعدر. قویاش تیره‌سنده یوری تورغان باشقه یولدزلرده حقیقی دائره‌لر رسم ایتمای منحنی دائره‌لر رسم ایتما-
کده‌درلر. بو دعوی‌لرنی کپلر تورلو دلیل وتجربه‌لر ایله اثبات ایده‌رکه تفصیلی دیگروقتده بیان ایدلولری امید ایدیله.

کپلرنك اوشبو کشف وبیاناتی صوکنده آوروپاده سیاره یولدزلر وشول جمله‌دن ییرنك قویاش تیره‌سنده حرکت ایدونده وقویاشنك سیاره‌لره خوجه اولدیغنده ذره قدرده

شبهه ایلن اهل علم قالمادی. اسکی بطلمیوس طرفندن دوزیلمش خیال‌لر کیرو قایتمازلق بولوب قریلدی. فن هیئت‌ده خلق‌نڭ فکری بتونلای باشقه بر حالگه کردی.

اینوتون وجاذبیت عامه‌نڭ کشف ایداو دوری:

بوندن صوڭ آوروپا حکماسی‌نڭ نظر ودقتلرینی جلب ایدن شی شول بولدی‌که: قویاش عالمنده‌کی سیاره لر وباشقه یولدزلرنڭ بو قدر منتظم وضع‌لرده دائرهٔ حقیقیه بولماغان منحنی دائره‌لرده‌یورولری‌وذره‌قدرده‌تخلفسز وانحرافسز میلیون‌لر ومیلیاردلرچه سنه‌لر دوام ایدولری همده بو انتظام وحرکتلر نیندای قانون وقوتلرگه مستند (نره‌لدکی) ونه سببدن اجرام سماویه بویله عقل‌لره حیرة ویررلك‌در جه‌ده بو حالده دوام ایده‌لر؟ کبی سوأل اولدی. بو سوأل ومشکل‌لره جواب بیروچیلرنڭ برسی ومشهوری انگلتره حکماسندن اینتون نام ذات‌در. اینتون ١٦٤٢ سنه‌ده ٢٥ دیکابرده وجوده کیلوب، ١٧٢٧ سنه‌ده ٢٠ مارتده وفات اولمشدر.

اینتون‌نڭ کشف ایتدکی قضیه‌سی‌نڭ خلاصه‌سی:

عالمده جسملر بربرسنی جذب ایته‌لر (تارتالر) بو جذب جسملر آراسنده بولغان یراقلق برله‌ن معکوسا متناسب

(یعنی یراقلق آرتو ایله‌ن جذب کیمی) بونلرنڭ حجملریله مبسوطا متناسبدر (یعنی جسملرنڭ ضورلقلری آرتوغه‌بو قوه‌نڭ آرتوی لازم) دیکان قاعده‌در. مسئله‌نی بویله ایضاح ایته: عالم طبیعتده بتون اجسامنی تشکیل ایتکان ماده‌ٔ اصلیه‌نڭ جزءٔ غیر منقسملرنده یاخود اجزاءٔ فردیه‌لرنده ذاتلرینه لازم بولغان بر جاذبیت طبیعیه قوه‌سی باردرکه، شوقوت سایه‌سنده ماده‌ٔ اصلیه‌نڭ اجزاسندن جسملر حاصل اولمقده در. اوشبو جاذبیت عامه قوه‌سی اجزاءٔ فردیه‌لر آراسنده بولدقی کبی الوغ جسملر آراسنده‌ده باردر؛ هر جسم، مقناطیس طاشی کندسنه تیمر کیساکینی تارتوی قبیلندن، ایکنچی جسمنی کندسنه برقدر تارتادر. جسم ضور بولغان سایون بو قوه آرتوق بولادر. مثلا ییر شاری، اوستنده‌گی هر جسمدن ضور و آغر اولدقندن هر جسمنی کندسنه تارتا در. بزلر مونی ییرگه تشو دیه تعبیر ایته‌مز بوحال مشاهدتا معلوم بر حقیقت‌در. اگرده ییرده اوزینه تارتا تورغان قوه بولماسه ایدی ییرنڭ شدة حرکتندن ییر اوستنده‌کی جسملر: طاغلر، صولر، هوالر، شهرلر، مناره‌لر وغیرلر فیرلاب فضاغه تارالوب بترلرایدی. خلاصه: هر بر آغیر نرسه‌نڭ ییراوستنده منتظم‌ذق یابشوب توروی شوجاذبیه سایه‌سنده‌در. بحر محیطده حاصل بولا تورغان حرکت مد

جزر (یعنی دینگز صولری بر نچه ساعت قدر یارلرغه تاباتاشیب بر نچه ساعت قدر دیگز اچنه تارتلوی) ده شول جاذبه ثمره‌سیدر. شویله‌که: آی شاری بر توقتاوسز بیر تیره‌سنده غربدن شرقغه تابا حرکت ذاتیه‌سیله حرکت ایدرك ایلانیب یورمکده‌در. بیرنڭ هرنقطه‌سندن اوتیب کیته قایو نقطه توغرسنه یتسه‌ده شول توغریدن بیرنی اوزینه تارتوی قوتلانه، شول توغریده‌غی دیگز صولری آی‌نڭ بیرنی تارتوندن غلیانه کیله‌رك کوتاریله‌لر وصای اورن لردن بر نچه ساعت قدر تارتیله‌لر. آی اول بیردن کیتو ایله صولر طبیعی حرکتلریله اوز اورنلرینه قایتالر. صوڭره آی ایکنچی اورنغه کوچکاچ ینه‌ده اوز توغرسنداغی صولر نی کندسنه جلب ایدرك تکرار اولگی حالنی پیدا قیله وهکذا. مونه شول بر نچه ساعت صولرنڭ دیگز اچنه تابا تارتیلوینی جزر، تکرار یارلارغه تابا تاشیب چغوینی مد دیه یورته‌لر (приливъ и отливъ). دیمك، بوجاذبیت قوه‌سی بیر اوستنده‌کی جسملرده اولدقی کبی اجرام سماویه‌ده‌ده ثابتدر. شونڭ سایه‌سنده بو عظیم یولدزلر هر قایوسی بر برسنه مخصوص یراقلقلرده مخصوص یوللرنده حرکت ایده‌لر. قویاشده اورتاده توروب اوزینڭ اطرافنده بو قدر سیارت نی منتظم بر صورتده دوران ایدرگه مجبور

ایدوی شول قوه سایه‌سنده‌در. قـویاش بونـلارنی کنلسنه تارتیب فضاغه تارانمای توتقان کبك بتـونـلای اوزینه تارتیب‌ده توشره آلمایدر، چونـکه قویـاشده جنب ایدو قوه‌سی بولدقی کبی دفع قوه‌سی‌ده باردرکه (قوه عن المرکز یه‌سی دیمك) شول قوة سایه‌سنده ییرلر وباشقه سیـاره‌لر قویـاشقه توشیب هـلاك بولمـــایلر. فقط بو دفــع قوه‌سیـــــله جنب ایـــدو قـــــوه‌لری بر برسنه کامل برابر اولدق‌لرندن بو یولدزلر اوقات خلقة‌لرنده قایو اورنغه باروب توشکان بولسه‌لر شول اورندن چیتکه‌ده کیته آلمایلر. چونکه قویاش آنلارنی یبارمای همده قویاشقه باروب برلیبده هلاك بولمایلر، چونکه آنلرنی قویاش چیتکه دفع ایدوب توره‌در. بو ایکی قوت بربرسینه ذره قدرده آرتوق اولمادقلرندن شول اورنلرنده ایلانوب یورورگه مجبور بولولری لازم بواوب کیله‌در. ییر شاری تیره‌سنده گی آی شاریده شویله بر قانون‌غه تابعدر. آی شاری‌ییر دن چیت‌که‌ده کیته آلمای چونکه آنی آغر اولدقندن ییر تارتوب توره، ییرگه توشارگه ایته‌در. همده ییرگه یغلوبده توشه آلمای چونکه ییر آنی دفع ایدوب (اوتاروب) توره ایمدی شولای بولغاچ قویاش ییر تیره‌سنده، ییر آی تیره‌سنده ایلانوی ممکن بولمایدر، چونکه جسم کوبمی ضور بولسه

شول قدر آنده جذب قوه سی آرتوق بوله. قایوسنده جذب قوه سی آرتوق بولسه آرتوق بولغانی کچك جسمنی اوز تیره سنده ایلانورگه مجبور ایته در. مثلا: برالوغ کشی ایله کچکنه بر بالانی بر باونك ایکی باشندن توتدرب بربرسنی ایلاندررگه قرشیلسه شبهه سز ضور کشی کچکنه نی جیگا وآنی اوز تیره سنده ایلانوگه مجبور ایده. چونکه اول آنی قوتلو تاراته هم ده قوتلو دفع ایده. اما بالا الوغ کشی نی بویله اوز تیره سنده ایلاندره آلمای. مونه بوحال بعینه یولدزلرده ده باردر. شو صورتله اوقات خلقتلرنده الله تعالی طرفندن ویرلمش حرکةلرنده میلیونلرچه ومیلیاردلرچه ییللردن بیرلو غایة منتظم برکیفیت ایله بزم وطنمز ییرشاری وباشقه سیاره لر آیلریله بر بر قویاش تیره سنده الله نك عجائب قدرتی نك اثری بولغان جاذبیت عامه سببلی الی اجل مسمی دوران ایتما کده درلر (فاذا جاء وعد ربی جعله دکا وکان وعد ربی حقا).

اشته انکلتره حکماء مشاهیرندن انیتون ایله هولاند حکماسندن هیوهنس نام ذاتلرنك خلاصهٔ فکرلری شو ندن عبارتدر. شو قدر وارکه بز اهل اسلام هر نرسه که بوعالمده بر سبب ظاهری بولسه ده توب سببی ایسه الله نك کمال قدرتی واراده سی دیدکمزدن بو قوه نك ده

اوستنك چكسز بولغان مسبب الاسبابنك قدرة كامله‌سی بار وبو جاذبيتلرده شونلك نتيجه‌سی ديما كه مجبورمز. مونلك ده شول فوق العاده وفوق الطبيعة قدرة الهيه اثری اولد-قنده ذره قدرده شبهه يوقدر. ماديون ايسه بوكا انكار ايدلر...! «والله يمسك السماء ان تقع على الارض» الاية «والله على كل شیء قدير.»

يوقاريده بيان ايدلدكی وجه اوزره اجرام سماويه آراسنده جاذبيت عامه كشف ايدلكاچ ويولدزلرنك حركتلری شونلك ايله منتظم بولغاچ كپلرنك كشف ايتدكی حال ووضعلرنلك سببی ده معلوم بولادر. دخيده سياره‌لر بربرسنه ياقن كيلدكده بر آز انحراف ايده‌ولری (يولندن بر طرفه‌رق كيدوی) نلك ده سببی ظاهر بولادر. چونكه بر برسنه ياقن كيلكان سايون جذب قوه‌لری آرتادرده بر برسنی جذب ايده باشلايلر. اما بر برسنه بتونلای به‌رلشمايلر، چونكه اوزلرينی اطرافنده ايلانيركه مجبور ايتكان قوة بونلرنی بتونلای بر برسنه برلورگه اختيار ويرمايدر. اكرده سياره‌لر بعض بر وقتلرده كلسی قو-ياشنلك بر طرفنه جيولسه‌لر قوياشده بر قدر سياره لره تابه ميل ايتده‌ده، صوكره اوز اورننه قايتا. بوده قوياش ايله سياره آراسنده جاذبيت قوه‌سينك اثريدر.

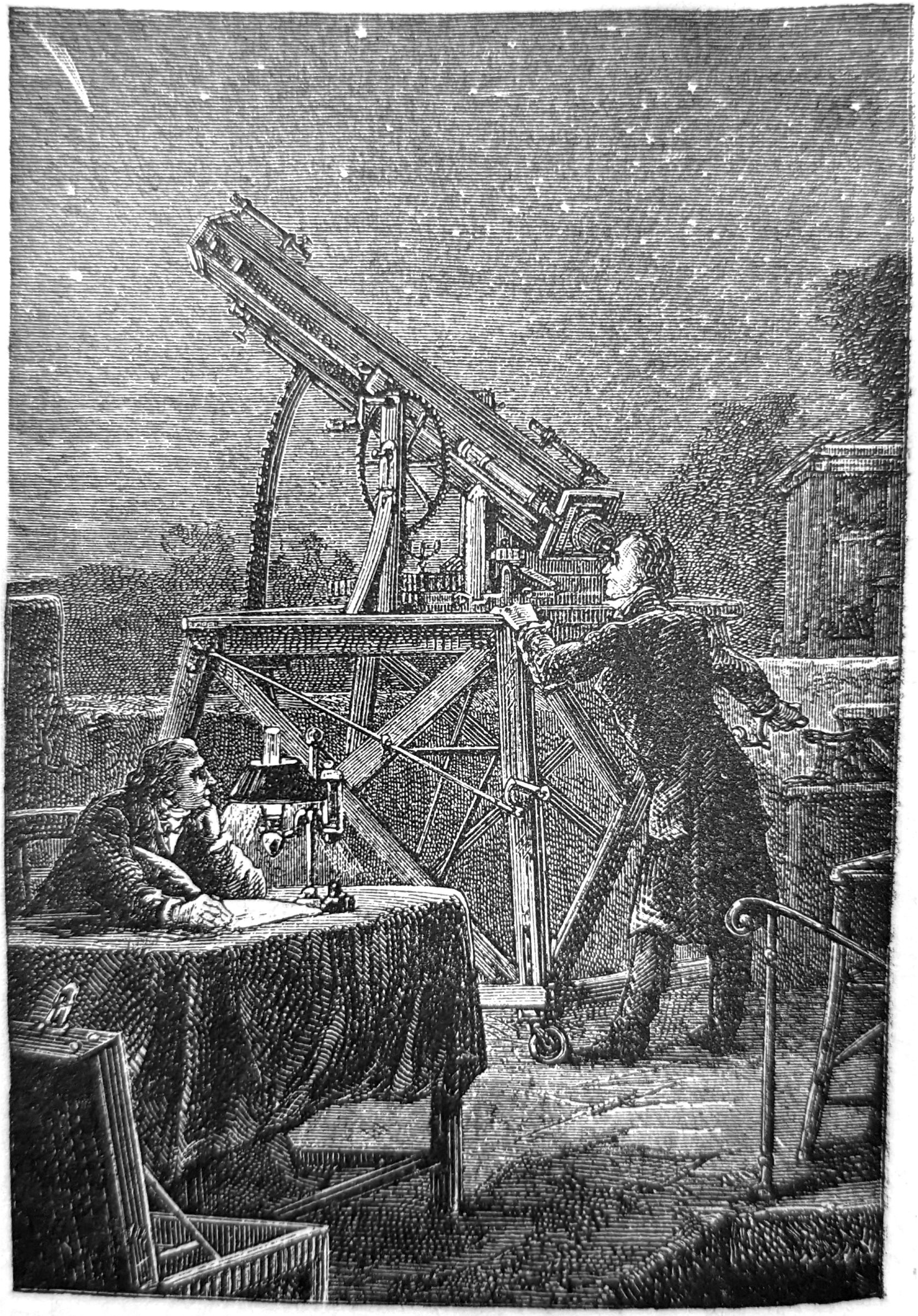

هرشل اوزی‌نڭ رصدخانه‌سنده یولدزلرنی تماشا قیله.

هرشل دوری وسکزنچی سیاره اوران‌نڭ کشف ایداوی:

بونلردن صوڭ بزدن برر عصر مقدم فن هیئت عالمنده خیده ضور حادثه‌لر میدانه قویلمدی. شویله: انکلتره حکماء مشاهیرندن هرشل نام ذات اوزی‌نڭ اختراع ایتدکی بیوك تلسقوب آرقلی سکزنچی سیاره نی کشف ایتدی. بویولدزنی اوّلده کوره‌لر ایدی، فقط سیاره دگل ظن ایدرلر ایدی. هرشل آنی سیاره اولدقنی اثبات ایتدی. دقتله اوزاق تفتیشدن صوڭ سکزنچی سیاره‌نڭ حرکتلرینی ویراقلق ضورلقلرینی تعیین ایدوگه موفق اولارق اسمنی اوران قویدی.

اوشبو مهم‌کشفدن صوڭ علماء هیئت (آصترانوملر) کوردیلرکه: اوران یولدزی بعض وقتلر کندسی‌نڭ یوردکی طبیعی مدارندن بر قدر چیتکه‌رك میل ایتوب کیته، اوز یولندن آداشه. بو آداشو ومیل ایدونك البتة برسببی بولورغه کیرك دیه تفتیشکه شروع قیلدیلر ۱۸۲۱ سنه‌ده بوۋار اسملی‌گی آصترانوم اوران‌نڭ بو آداشو ومیل ایدوینڭ سببی صاتورن یولدزینڭ جذب ایدووی دیه بیان ایتسه‌ده مونی قانون جاذبیت عامه‌گه موافق تابا آلمادیلر، ابطال قیلدیلر.

صوڭره اورانڭ طش ياغنده قوياش تيرەسنده حر-
كت ايدوچى ياڭا بر پلانيت بولورغه كيرك ديه سويلاشه
باشلاديلر. مونى حسابلاب تابار ايچون ايكى ياش عالم
كرشديلر. برسى پاريژ شهرنده لۋيريه، ايكنچى كامبريج
قالاسنده آدامس اسمنده‌لر ايدى. ١٨٤٥نچى سنه‌ده ١٠ نو-
يابرده لۋيريه فوق‌العاده كوب اجتهادلر صرف ايدرك
كوب كشى‌لر توشنمازلك درجه‌ده آغير حساب‌لر ايله
چوارلاب اورانڭ ميل ايدوينڭ حكمتنى بيان ايتدى
واورانغه باشقه بر پلانيت بولوون وآنڭ اورننى اثبات
ايتدى. بو رساله‌سنى ١٨٤٦ سنه ١نچى ايولده باصدرب نشر
ايتدى، ١٣ آوغوستده بو پلانيتنڭ آغرلقنى حساب ايدوب
هم‌نشر ايتدى. ٢٣ سنتابرده لويريه‌نڭ بيرلين علماء هيئتينه
يازغان برخطى آلندى. بو خطنده بيرلين علماسنه خطاب
ايدرك لۋيريه ياڭا تابلاچق سياره نڭ اورنلرينى گوزال
صورتده بيان وحساب ايدوب شول اورندن آنى ازلارگه
اوتندى.

واقعاده شول كيچه‌دوك كوسترلمش اورندن ياڭا پلا
نيت‌نى كالله اسملى آصترانوم تابوب اعلان ايدرگه موفق
بولدى. آدامس ايسه اوزينڭ توزيـكان حسابلرينى اوندن
علماسنه يارسه‌ده آنلر آدامس نى ياش كشى ديه اعتبارغه

آلمادیلر. شونگا کوره‌ده بویانگا پلانیت نی تابو شرفنه لئوریه نائل بولدی. بویانگا پلانیت نك اسمنی نپتون قویدیلر. شول صورتله بزدن عقل‌لره صغمازلق یراق اورن لرده قویاشنك بویله بیوك ایکی بالاسی اولدیقنی هرشل ایله لئوریه میدانه قویدیلر. بویولدزلر بزدن ملك میلیون‌لرچه چاقرم مسافه‌ده فضائنك تیره‌ن نقطه‌لر نده واقع اولدق‌لرندن گرچه بونلر بزم ییر شارندن یوزلرچه ملك‌لرچه مرتبه ضور بولسه‌لرده بونلارنی آلتسز طبیعی کوز برله‌ن کورو ممکن دگلدر. شونگا کوره بو یولدزلرنی اولگی زمان حکماسی کشف ایده آلمغانلر. بو سیاره‌لر قویاشدن فوق‌العادة یراق یورسه‌لرده قویاش نوریله یاقتروب قویاشنك جاذبیه وتربیه‌سنده دوران ایتماکده‌لردر. الله‌نك قدرتنده بونلردنده باشقه دها یراقده پلانیت‌لرنك بولوی ممکن‌ایسه‌ده‌بوزمانه‌قدر بنی‌آدم گه‌عالم‌شمس ده‌منکور سیاره‌لردن باشقه ینه‌ده بر سیاره کشف ایدو میسر بولغانی یوق ئلی.

فقط بونلردن صرك مشتری یولدزی ایله مریخ یولدز یننك آراسنده اوچ یوز میلیون چاقرم قدر یراق مسافه‌ده سیاره‌لردن خالی بولمازقه کیرك دیه ظن ایتدیلر. واقعاده اوزاق طورمای بو ایکی آراده اوچ یوز قدر

واق سیارەچك‌لر پلانیتۋیتلر بولوی کشف ایدلدی. بوسیا رەچك‌لر بیك واق‌لر، بعض‌لرینك قطرلری فقط یـیر شارنڭغی بر اوپاز قدر گنه، بعض‌لری ایسه آندانده واقلر در. همه بونلر کری الشکل اولمای غیر منتظـم برشکلده لردر. شوڭا کورەده فکر ایدەلرکه: «بونلر بربر عصردە شول آرادە یوری تورغان عظمتلو بر پـلانیت بولوب‌دە بر قضاء الهی ایله وقتی کیلوب یاخود دیگر بربر سیارە ایله برلشیب واتولغانده شوندان قالمش پارچەلردر» دیه. والله اعلم باسرار مخلوقاته

اشته بو زمانده‌غی آلات بصریەلرنك (دوربـین وتلسقوب‌لرنك) فوق العاده ترقی ایدولری سایەسنده بو زمانه قدر قویاش تیرەسنده‌گی کشفیات مهمه شوندن عبار- تدر. بونلارله برابر قویاش تیرەسنده یـوری تورغان سیارەلردن کوب‌سی‌نلڭ اطرافنده بردن سکزه قدر تورلو ضورلق وتورلو حرکاتده تورلو یرا الق‌لر ده بولغان آی لری‌دە کـشف ایدلدی. شو صورتله قویاش تیرەسنده بـزم یـیـرمز ایله سـکـز دانه ضـور سیـارەلـر وبیك کوب واق سیارەلر اوز یول‌لرنده مخصوص یـراق لقلرنده معین بر حرکات، معین بر زمـان‌لرندن أصـلا اوزکارمای بر توقتاوسز یورب یاتماقده لردرکه تـفصیلی آیروچه برکتاب‌یازوغه محتاجدر. وقتیله تفصیل‌لو کتاب‌لر اصحابی طرفندن‌بلـکه یازلور. . . !

پتربورغ یاقننده پولقوف رصدخانه‌سنده ضور پادزورنای دوربه.

زمانمزده‌غی مهم کشفیات

عصرمزده مهم کشف‌لرنڭ برسی شولدرکه: قویاش وقویاش تیره‌سنده یوری تورغان سیاره‌لره باشقه قرق میلیون قدر ثوابت اسملانمش یولدزلرنڭ حال‌لریدر. قوتلو دوربین وتلسقوب‌لر ایلان کوردیلرکه؛ بو ثوابت تسمیه ایدلمش یولدزلر هر قایوسی بزم قویاشمز کبك، بلکه بعض‌لری آنداننده یوزلرچه، مڭلرچه مرتبه ضور برر قویاش بولوب اطرافلرنده هر قایوسی یوزلرچه مڭلرچه بزم قویاش سیاره‌لری کبك سیاره‌لرنی تربیه ایده‌لر ایمش.

بو یولدزلر آدمنڭ عقلنه صغمازلق درجه‌ده یراق بولدقلرندن بزلرگه فقط بر نقطهٔ ناریه‌گنه بولوب کورلمه‌کده‌در. بر سیاح سماوی فرض ایدلوب آنلره ایرشسه ایدی‌ده بزم قویاش‌مزغه کوز صالسه قویاش‌ده آنلره غایت اهمیتسز کچکنه‌گنه بریولدز بولوب کورنیر ایدی. بونلر شوقدر یراق‌که: بونلرنڭ بزه اڭ یاقن بولغانی بزم ایله قویاش آراسنده‌غی مسافه‌دن (بر یوزده قرق میلیون چاقریمدن) ۲۷۵،۰۰۰ مرتبه آرتوق. دیمك اون تریلیون چاقریمدر. سیریوس‌ایسه ۶۲۵،۰۰۰ مرتبه یراق، ڤیکه ایللی بر مڭ ملیارد مرتبه یراق‌در — قطب شمالی

یولدزی سکسان آلتی ملڭ ملیارد مرتبه یراق. بونلردن قالغانلری ایسه عقل وحسابقه کرمازلك درجەده یوز میلیونلرچه ملیارد مرتبه قویاش‌دن یراقلردر. بویراقلق لر فی الجمله اختلاف منظرسنوی‌لری وقواعد هندسیه‌لر ایله استخراج ایدو، علم استعلام ابعادده ممکن بولغانلرنك‌در. شویله یولدزلر بارکه آنلرنڭ یراقلق‌لرینی بر وجه برله‌ده عقل‌غه کلتروب بولورلق توگل‌در. یوقاریده ذکر ایتدکمز یراق‌لق‌لری معلوم بولغان‌لریده شول قدر یراق‌که: هر سیکونت‌قه اوچ یوز ملڭ کلومتره حرکت ایته تورغان یاقتیلق وایلکتریق قوه‌سی ایلڭ یاقن دیکان یولدزغه اوچ ییلده ۱۹۹ کون بارور ایدی. سیریوس‌قه باروب یتارکه اون ییل لازم بولور ایدی؛ ۋیکه یولدزینه یتار ایچون ۲۱ ییل لازم؛ قطب شمالی یولدزی تیمر قازق‌غه باروب یتو ایچون اوتوز آلتی ییل مدت صرف ایدرکه کیرك بولور ایدی. بعض بر یولدزلر بارکه آنلردن الیکتریق یاقتلغی هر ثانیه‌که اوچ یوز ملڭ کلومتره قدر قطع ایتسەده یوزار، مڭار ییل‌لرده‌غنه کیلوب یتاچکدر. مثلا قوش یولی دیه خلق آراسنده معروف آق یولده‌غی یولدزلر شولقدر بزدن یراق‌لرکه آندن یاقتیلق فقط بیش ملڭ (۵۰۰۰) سنه‌ده‌گنه کیلوب یتار

ایدی. حالبوکه یاقتیلاق بر سکونتده کرهٔ ارض نی یدی مرتبه ایلانیب چغادر. . ! دیمك آدملرنڭ عقلنه صغمازلق درجه‌ده یراقلقلرده واقعلردر.

بونلار بزم قویاشقه بو قدر یراق بولغان کبك بربرسنه‌ده شویله یراقلردر. قویاشقه وبربرسنه بوقدر یراقلقده واقع بولسه‌لرده بونلر هرقایوسی بربرسنی جذب ایته‌لر وبربرسنه علاقه وارتباطلری قوتلودر. فضأ غیر متناهیده بربرسینڭ جاذبیتلری سایه‌سنده بویله انتظامله دوران ایتماکده‌درلر. بونلرنڭ حاللرینی تفصیلا تفتیش ایتماگه حاضرده‌کی تلسقوبلر یتمایدر. چونکه بونلرنڭ یراقلقلرینه قاراغانده بو تلسقوبلر حکمسز قالالر. شوڭا کوره بونلر تلسقوبده طبیعی کوزگه کورنه طورغان حال ندن آز اوزکاریب کورنه‌لر. شویله ایسه‌ده قوتلو دلیللر وبراهین هندسیه‌لرله بالحساب معلومدرکه بونلر هرقایوسی عظمتلو برر قویاشلردر. اطرافلرنده، ثاله نیندای عجیب عالملرنڭ بولوی ممکندر. بو یولدزلار آراسنده ایکیشر یولدزلربرگه یوروکانلریده باردر. قویاش اطرافنده قو-یاشلر حرکت ایته‌لر بو قویاشلرنڭ بعضلری بر توسده بعضلری ایکنچی توسده‌لر. اگرده بونلار تیره‌سنده بزم ییرشارلری کبك سیاره‌لر بوله قالسه بونلرنڭ بعض کون

لری یاشیل، بعض‌لری قزغلت توسده بولولازمدر. بزم
بیرده‌گی کبی بر توسلی گنه دگلدر . . . . !

بو ثوابت یولدزلرنك شول قدر عجائبلر کشف
ایدلمش‌که تاریخی جهتدنگنه سطحی بو صورتده یازلمش
بزم‌بوکچکنه رساله‌چکمزه آنلارنی صغدرب‌بترو ممکن دگلدر.

اللهنڭ عالمی بو قرق میلیون یولدزلرغه‌غنه حصر
ایدلسونمی؟ هیهات! بونلردن باشقه اللهنڭ چیکسز قدرتیله
خلق ایدلمش چیکسز فضاده بو ثوابت عالمندن باشقه دها
آق بولوطلر کبك گنه کورله تورغان ئلله نچه یولدز جیونلری
کورلماکده‌در که آنلرغه بزم بو قرق میلیون عالم جیونیده
فقط آق تاپه شکلنده گنه کورله‌چکدر. فضاء غیر متناهینڭ
بزه یراق نقطه‌لرنده کورلگان بو آق تاپه‌لر تلسقوب ایله
قارالغانده هر قایوسی ، آق یارمه سبلگان اورن کبك
بولوب بر قدر یولدز بولدقلری آیرلوب کورلماکده‌در.
دیمك بونلرده بزم ثوابت جیونی کبی قویاش جیونی‌در.
بو سحابهٔ ضیائیه‌لرنڭ کورلگانلریده کوبدر؛ کورلماگانلریده
بوق دیه کم ظن ایدر؟ بلکه بونلرنڭ عددلریده
چیکسزدر . . . . !

ایمدی الله قدرة کامله‌سی‌نڭ اثری بولغان بو قدر
چیکسز عالملر آراسنده بزم قویاشنڭ هیچ اهمیتی قالمایدر.

قویاشقه قاراغانده میلیون دورت یوز ملڭ مرتبه کچکنه بولغان بزم ییرمز ایسه بتونلای یوغالادر. ایمدی آنڭ اوستنده گی معیشت ایدن اوزلرینه کوره بیك کبارلی بولغان، بر برسیله دائما اوروش، تالاش آراسنده یورکان آدم بالالری ذره بین‌لر دگلده‌نه‌لردر......؟! ای بیچاره ضعیف منکرالنعمة آدم بالاسی! اوزڭنڭ کم ونه قدر اولدقڭنی دوشنده صوڭره بو قدر بیوك دهشتلو بر قدرت کامله صاحبی الله‌غه اطاعت قیلمه ایمش.....! ای انسان! الله طرفندن ویرلمش ضعیف کنه بولسه‌ده بر عقل دیکان قوه تفکر دیکان بر فضیلتڭ بولماسه ایدی بوعظمتلو اجرام سماویه‌لر آراسنده نه قدرگنه بر اهمیتڭ بولور ایدی؟ «فلا تمش فی الارض مرحا انك لن تخرق الارض ولن تبلغ الجبال طولا....! فاعبد واسجد لربك العظیم حتی یاتیك الیقین».

قرق میلیون ثوابتنڭ حرکاتی:

بو قدر کوب وبر برسنه بویله یراقلقده واقع بو یولدزلرنی ثوابت دیه اسملاولری بزم حسمزه کوره گنه‌در. حسمزه کوره بونلر گویه أصلا حرکت قیلماغان کبك‌لر؛ اما فی الحقیقت بو یولدزلر عقللره حیرت ویررلك درجه‌ده فوق التخیل بر سرعت خارق العادة ایله حرکت قیلماقده‌لردر.

بو حرکتلری عربلر زمانه‌سنده‌ده کشف ایدلسه‌ده کیفیتلری مهمل قالمش ایدی. اما عصرمزده هر تورلو نازك قورال‌لر، علم وتجربه‌لر سایه‌سنده بو قرق میلیونلاب قویاشلرجیونی بتونسی مشهور «الثرایا» (ایلاك یولدزی) نڭ اورتاسنده آلتسیان اسمنده‌گی فوق‌العاده بیوك یولدزلرنڭ حولنده حرکت قیلمقده‌لردر. فقط بو یـولدزلر ذکر ایتدکمز وجه اوزره شـول قدر یراقلرکه بونلرنڭ حرکتلری بزم آز عمرمزده آصـلا حس ایدرلك درجه‌ده دگلدر. سـاعتینه یوز چاقریم بارغان پویزدغه یانندن قاراب تورغـان‌ده بارویڭ شبلـگی بلنسه‌ده ۱۵ـ۱۰ چـاقریمغنه یراقدن قاراغانده آصلا بلنمی، یا بیك آز بلنه‌در. بـوده شـول قبیلدن. بو یولدزلردن بر یولدز اولدقندن بزم قویاش مزده اوزینڭ بیوك وکچوك سیـاره‌لرنی و آنلر اطرافنده حرکت ایدوچی آیلرینی ایارتکان حالده فضاء غیرمتناهی نڭ قارانغو ودهشتلو بیوك صخرألرنده هر سیکونتقه قرق کیلومتره مسافه قطع ایدرلك قدر بر سرعت خارق‌العادة ایله منکور آلتسیان یولدزینڭ تیره‌سنده ایلانماکده‌در. بوشمس الشموس وشـاهنشاه کواکب بولغـان التسیـان اطرافنده‌غی دائره‌سنی بو سرعت فوق‌العـاده حرکتیله یکرمی میلیون‌سنه‌ده بر مرتبه قطع ایتوب بتره‌چگی بالحساب

والبراهين معلوم اولمشدر. بو حركت ایله بزم قویاشمز حاضرده یولنده واقع هرکول بر جنه قابا توغری بارمقده‌در. باقالم قایچان یتارمز . . . . . !

مونه ایندی معلوم بولدی‌که بزلر بنی بشر وباشقه ییر اوستنده یاشاکان مخلوقات هر ثانیه‌ده ییر شارینك حرکت یومیه‌سیله بر نچه چاقریم باره‌مز؛ ییرنك حرکت سنویه‌سیله هر ثانیه‌ده ٢٨ چاقریم مسافه باره‌مز؛ بونلار اوستنه هر ثانیه‌ده قویاشنك بارویله قرق کیلومتره باره‌مز ایمش. بو ایسه نه قدر عجیب وغریب وفوق العاده سرعت ایله سیاحتدر «فسبحان من تحیر فی صنعه العقول وسبحان من بقدرته یعجز الفحول . . . . !» ای غافل انسان! نه قدر عظمتلو ودهشتلو حرکاتده سن! حالبوکه سنك بو بارشگنی فکرگه کرتیب قارادقگده یوقدر! «وکأین من آیة فی السموات والارض یمرون علیها وهم عنها معرضون» الآیة.

ایمدی بو مرکز عظیم بولغان آلتسیان یولدزی ساکنمی؟ یاخود کندسیده عظیم بر مرکز حولنده بوقدر کوب بالالرینی ایارتیب حرکتده‌می؟ آق ذاپه‌غنده بولوب کورله تورغان عوالم غیر متناهیه ایله بربر مناسبتلری بارمی یوقمی؟ ثلثه بو آنلرغه ایاروب آنلارنك بررسی حولنده حرکت قیله‌مه؟ آنلرده حرکتده‌می یوقمی؟ کبی درین ومشکل سؤال

لره بو کونه قدر عقل بشر هیچ برجواب ویردکی وبونلرنی کشف ایتدکی یوقدر. ضعیف انسان‌نڭ فکری شوندان آرتوق‌غه تابا باره آلمایدر. اما قدرة الله شونده‌غنه‌می توقتاب قالسون؟ هیهات. . . . . . !

سبریاده، مشهور دهشة وعظمتلو تایگه اورمانیننڭ اورتاسنده الوغ بر آلمه یغاچی‌نڭ آلمالری آراسنده کچوك بر وسی‌نڭ اوستنده معیشت ایدن واق قوردلرنڭ (میقروب‌لرنڭ) شول تایگه اورمانلرندن و آنڭ چیك‌لرندن واچنده‌گی مخلوقات و آغاچلرندن ویافراق‌لری‌نڭ صانندن وباشقه اسرارندن وبواورمان‌لرنڭ قایو مملکتده، کم قولنده، آدم بالالری بواورمان‌ده نه‌لر قیلووندن وباشقه حاللرندن. . . نه قدر خبرلری وار ایسه اشته کائناتنڭ احوالندن انسان‌لرنڭ خبرلری شولقدرگنه دیساك مبالغه اولماسه کیرك. . . . !

«وما یعلم جنود ربك الاهو.وما اوتیتم من العلم الا قلیلا.»

صوڭ کشفیات سماویه‌نڭ خلاصه‌سی:

یاشادقمز کرهٔ ارضدن بر میلیون ودورت یوزمڭ مرتبه ضور بولغان، توقتاوسز غلولانیب یانیب دورته‌ر یوز مڭ چاقریم بیوکلکده آوروپا قطعه‌سی قدر ضور

ضور اوچقون‌لرینی بر توقتاوسز ساچیب فیشقروب تورغان اوز کوچارنده ۲۵ یارم کونده بر مرتبه دوران ایدن، وفضاء ده هر ثانیه‌گه قرق کلومتره مسافه قطع ایدن اوت دریا- سی قویاش شاری بار. بزم ییرمزدن قویاش بر یوز قرق میلیون چاقریم یراقلق‌ده اولدقندن بویله کچکنه بولوب کورله‌در. یوقسه قویاش شول قدر ضورکه، ییر شارینی قویاشنک اچنده فرض ایدلسه ییرگه اوچ یوز سکسان دورت مك کیلومتره یراقلق‌ده‌غی آی شاری هنوز اوز یولنده یورسه آی‌نك مرکزیله قویاشنك اوستکی سطحی آراسنده دخیده اوچ یوز یکرمی مك چاقریم مسافه قالور ایدی. موندن معلوم اولدیکه قویاش شاری‌نك ضورلغی آدمنك تخیلندن خارجدر. قویاشنك ایلانه‌سی آرتوغیله دورت میلیون چاقریم‌در. حالبوکه بزم ییرمزنك ایلانه‌سی تقریبا اوتوز سکزمك چاقریمغنه‌در. شولای بولسه‌ده بزلر ییرنك ضورلغنی کوز آلدمزه کلتروب آچیق بر خیال‌ایته آلمای‌مز، قایده قویاشنی . . . . . . ! ایمدی قویاش حقنده عصرمزده‌غی کشفیاتنی تفصیلا یازمق بیوك بر کتاب بولا- چغندن حاضرگه آنی تفصیل ایتمادك.

قویاشنك سیاره‌لری

مذكور اوت دریاسندن عبارت قویاش تیره‌سنده سكز دانه ضور سیاره‌لر، پلانیت‌لر ایلانما كده‌در. بونلرنك برنچسی عطارد یولدزی میر كوری‌در. بو پلانیت‌نك ایلانه‌سی اون بش ملك (١٥٠٠٠٠) چاقریمدر. قویاشدن آلتمش توقز میلیون چاقریم یراقلق‌ده، سكسان سكز كونده بر مرتبه حركت ایته‌در. اوز كوچارنده ایلانیب یوریدر.
٢) قویاشدن یوز میلیون چاقریم یراقلق‌ده تقریبا قرق ملك چاقریم ایلانه‌سی (یعنی ییر شاری ضورلغنده) بولغان زهره یولدزی ژنیرادر. قویاش تیره‌سندن ایكی یوز یكرمی بش كونده بر مرتبه ایلانه‌در. اوز كوچارنده ٢٣ یارم ساعتده بر مرتبه ایلانما كده‌در.

٣) قویاشدن تقریبا یوز ایللی میلییون چاقریم یراقلقده، ایلانه‌سی تقریبا قرق ملك كلومتره ضورلق‌ده بولغان بزم پاشادقمز وطنمز ییرشاری یورمكده‌در. قویاش تیره‌سی دائره‌سنده اوچ یوز آلتمش كون ٦ ساعتده قرق سكز دقیقه وبرنچه ثانیه‌ده برمرتبه ایلانه‌در. اوز كوچارنده ٢٤ ساعتده برمرتبه ایلانه‌در. ییرشارنده ٣٨٤ ملك چاقریم یراقلقده ایلانیب یوری تورغان برایارچانی (آی) باردركه ٢٩ ½

کونده ییر تیره‌سنی بر مرتبه قطع ایته‌در.

٤) قویاشدن (٢٢٥) ایکی‌یوز یکرمی بش میلیون چاقریم یراقلقده، ایلانه‌سی (٢١) یکرمی بر منك چاقریم ضورلغنده مریخ (مارص) اسمنده بر پلانیت یوریدر. بو یولدز قویاش تیره‌سنی ٦٨٧ کونده بر مرتبه ایلانیب چغه. اوز کو چارنده $\frac{1}{2}$ ٢٤ ساعتده بر دوران ایته‌در. برسی ١١ ساعتلرده برسی ٨ ساعتلرده، بوعالمنك ایلانه‌سنده بر مرتبه یوری تورغان ایکی کچکنه بیك ماتور ایارچانلری (آی‌لری) باردر. بولارغه‌ده عالم اسمنی بیره‌مزمه؟

بو مارصدن آری بر نچه یوزلاب واق سیاره‌لر قویاش تیره‌سنده ایلانیب یورمك‌ده‌درلرکه‌تورلیسی تورلو یراقلق وتورلو ضورلق‌ده‌در. . . . . . !

٥) قویاشدن ٧٥٠ میلیونلر چاقریم یراقلقده فوق العاده عظمتلو مشتری (یوپتر) یولدزی یورمکده‌در. مشتری‌نلك ایلانه‌سی (٤٤٢٥٠٠) دورة یوز قرق ایکی‌ملك بش یوز چاقریم ضورلق‌ده‌در. اوز کوچارنده تولیك حرکتی فقط اون‌ساعتکنه بولغانی حالده قویاش تیره‌سنده ١٢ سنه‌ده برمرتبه ایلانه‌در. یوپترنلك ایلانه‌سنده دورة ایارچانلری باردرکه برسی بزم ییردن بر مرتبه‌گنه کچکنه در. دیماك عطارد یولدزی قدردر. ١٨٩٢ سنه‌ده ٥ نچی برایار

چانینی کشف ایدلدی فقط مونسی غایت کچکنه‌در.

٦) یوپتردن آری قویاشقه (١٤٢٠ میلیون) بر ملڭ دورت یوز یکرمی میلیون چاقریم یراقلقده صاتورن زحل یولدزی یورمکده‌در. بو یولدز ده‌مشتری قدر دیرلك ایلانه‌سی دوره یوزملڭ چاقریم، تولیك حرکتی ١٠ ١/٢ ساعت‌کنه اولیب قویاش تیره‌سنده بزم ییل‌لرمز ایلان ٢٩ ١/٢ ییلده بر مرتبه حرکت قیله‌در. صاتورن باشقه سیاره‌لردن اوزی‌نڭ اوچ‌قاتلی بیك عجیب بر خلقه‌سیله (کولچه‌سیله) آیرله‌در. تفصیلی مونده صغمادی. صاتورن تیره‌سنده سکز قدر آی‌لری، ایارچان‌لری بارکه تورلوسی تورلو ضورلق ویراقلقده تورلیچه حرکتده‌لردر.

٧) صاتورن یولدزی قورالسز طبیعی کوز برلان کورله تورغان یولدزلرنڭ صوڭی‌در. موندن یراقلری قورالسز کوزکه کورنمای تورغان قویاش‌دن ایکی ملڭ سکز یوز ٢٫٨٠٠ چاقریم یراقلق‌ده ایلانه‌سی بر یوز یتمش دوره ملڭ (١٧٤٠٠٠) چاقرم ضورلق‌ده، قویاش تیره‌سنی ٧٤ ١/٢ سنه‌ده بر مرتبه ایلانه تورغان اوران یولدزی یورمکده‌در. اوران‌نڭ ایلانه‌سنده دورت آیی ایارچانی باردر.

٨) الڭ صوڭ زمانده کشف ایدلمش، وقویاشدن دورت

ملك دورت يوز قرق (٤٤٤٠) ميليون چاقريم يراقلقده، ايلانه‌سی بر يوز ايللی ملك يدی يوز (١٥٠٧٠٠) چاقريم ضورلقده بولغان نپتون يولدزی يورمكده‌در. بو يولدزنك يولی شول قدر ضوركه، بو يولدز قوياش تيره‌سنده بر مرتبه ايلانيب چغوی ايچون ١٦٥ ييل لازمدر. بر گنده ايارچانيده بار ايمش.

صوڭغی ايكسی قورالسز كوزگه كورنمايلر اما قالغان بشسی بيك آچيق كورنه‌لر. فقط عطارد قوياشقه بيك ياقن اولدقندن وقتيله قارالماسه كورلمايدر؛ قالغان دورتسی بيك آچيقلر. خصوصا زهری، مريخ، مشتری صاتورن كوك يوزينی زينتلاب يالتراب تورمقده‌لردر. بونلارنڭ يورشلری دقتله قارالدقده بيك مختلف‌در. بعض وقت بربرسيله اوزيشه‌لر بعض وقت بر برسندن يراقلاشه‌لر بعضا قارشی كيلب اوتيب كيته‌لر.

فقير بورساله سنی يازوب تمام ايتب ياتقانده ٦نچی آوغوستده ١٩١١ سنه صاتورن (زحل) يولدزی‌له مارص شول قدر بر برسنه ياقن كيلديلركه آرالری فقط بر چركگنه قالمش ايدی. مارص قزيل، صاتورن صاف آق توسده بولوب بو ايكی عالم اوزلرينڭ اچنده‌گی سرلرنی ياشركانلری حالده يير يوزينه ايكسی بر توغريده

بولیب کوریلیب آفرین آقرینغنه بر برسنلن هر کون
یراقلاشه‌لر ایدی. بو کورنش ایلاك یولدزینك یانده
آتا تقریبا اوچ صاثین کورنشلی بر اورنده ایدی نق
شول وقتلرده شعبان آیده یارطیدن آزایب بونلار یانده
ایدی. بو تون ساعت ایکی یارمده بونلار بر برسنه بك
یاقن نقطه‌ده بولوب کوك یوزنده فوق‌العاده گوزل و تاء-
ثیرلو برمنظرهٔ سماویه تشکیل ایتمشلر ایدی. احوال‌السماءغه
دائر بو رساله چکمی قلمه آلدقم وقت بونلارنك اتفاقی
تصادفی بیکرکه دقتمی جلب ایتدی. . . . . ! اکرده
اوتکان عصرده‌غی خلقلر کورسه‌لر بو تصادفلرینه ئله
نیندای معنالر بیرب بتارلر ایدی. چونکه اوتکان جاهلیت
زمانه‌سنده بونلارنك برسنی ئولم برسنی صوغش الله‌سی
دیه اعتقاد ایته‌لر ایدی. شونلرنی بو یولدزلر نچه‌مه یلغه
برکنه اوچراشقان وقتلرنده خلق افراط قورقیب تورلو
خرافات وجاهلانه اعتقادلره دوچار بولوب بته‌لر ایمش....!
اما علم معرفت عصرنده بونلرنك ییر یوزینه بوبله بر
تأثیرلری بارلغنی اعتقاد ایتنلر یوقدر. صالقرن قان
ایله‌کنه قارالادر.....! بو سیاره‌لرنك آر یاغنده ایسه
چکسز فضاغه تابه فکرا سیاحت ایتساك یوقاریده ذکر
ایتدکمز عجائب کائناتدن ثوابتلرگه اوچرایمزکه حاللرندن
سطحی بولسه‌ده بر قدر معلومات بیرلدی ایندی.

بو سیاره‌لرنڭ قویاشقه نسبتنی وقویاشنڭ ضورلغنی برقدر گنه خیال گه کلتر و ایچون هرشل حکمینڭ برمثالن استعمال ایدرکه ممکندر. اول 'یته: قویاش قطری ایکی فوط قدر ضورلقده برشار فرض ایدلسه میرکوری ٨٢ فوط یراقلقده کارچتسه 'ورلغی قدرگنه کورینر ایدی. ڤینیرا (زهرا) ایله‌ییر بورچ اورلغی ضورلغنده بولوب وینیرا (زهرا) ١١٢ فوط؛ ییر ٢١٥ فوط یراقلقده، مارص ایسه طاری بورتگی کبك بولوب ٣٣٧ فوط یراقلقده؛ واق سیاره‌لر قوم بورتکلری کبك بولوب ٤٧٠ - ٦٧٠ فوط یراقلقده؛ یوپتر ایسه اورته ضورلقده‌غی اپلسین قدر بولوب ١١٠٠ فوط یراقلقده هم صاتورن کچکنه اپلسین قدر ضورلقده بولوب ٢٠٠٠ فوط یراقلقده کورنورلر ایدی....

ذکر ایتدکمز سیاره‌لره باشقه قویاش تیره‌سنده دخی بیك کوب نوع سیاره‌لر باردرکه: بونلارنی قویرقلی یولدزلر دیه اسملایلر. بو یولدزلر کورنه تورغان یولدز غه بتونلای باشقه کیفیتده‌لر. بونلارنڭ یورشلری ده حقیقی دائره‌لرده بولمای فوق العاده اوزنچه دائره‌لرده در. بونلر قویاش عالمندن بتونلای غائب بولوب طوره‌لرده برزمانده قویاش نڭ یانندن غنه اوتوب کینه‌لر. گالليیه و بیوللّه کبی مشهور لرینڭ زمان حرکتی ودائره‌لری تمام ضبط ایدلمشدر. بونلر حقنده معلومات وکشفیات فوق الحد کیڭ وبو رساله گنه مساعد اولمادقندن قلممزنی شول اورنده توقیفه مجبور اولدق.

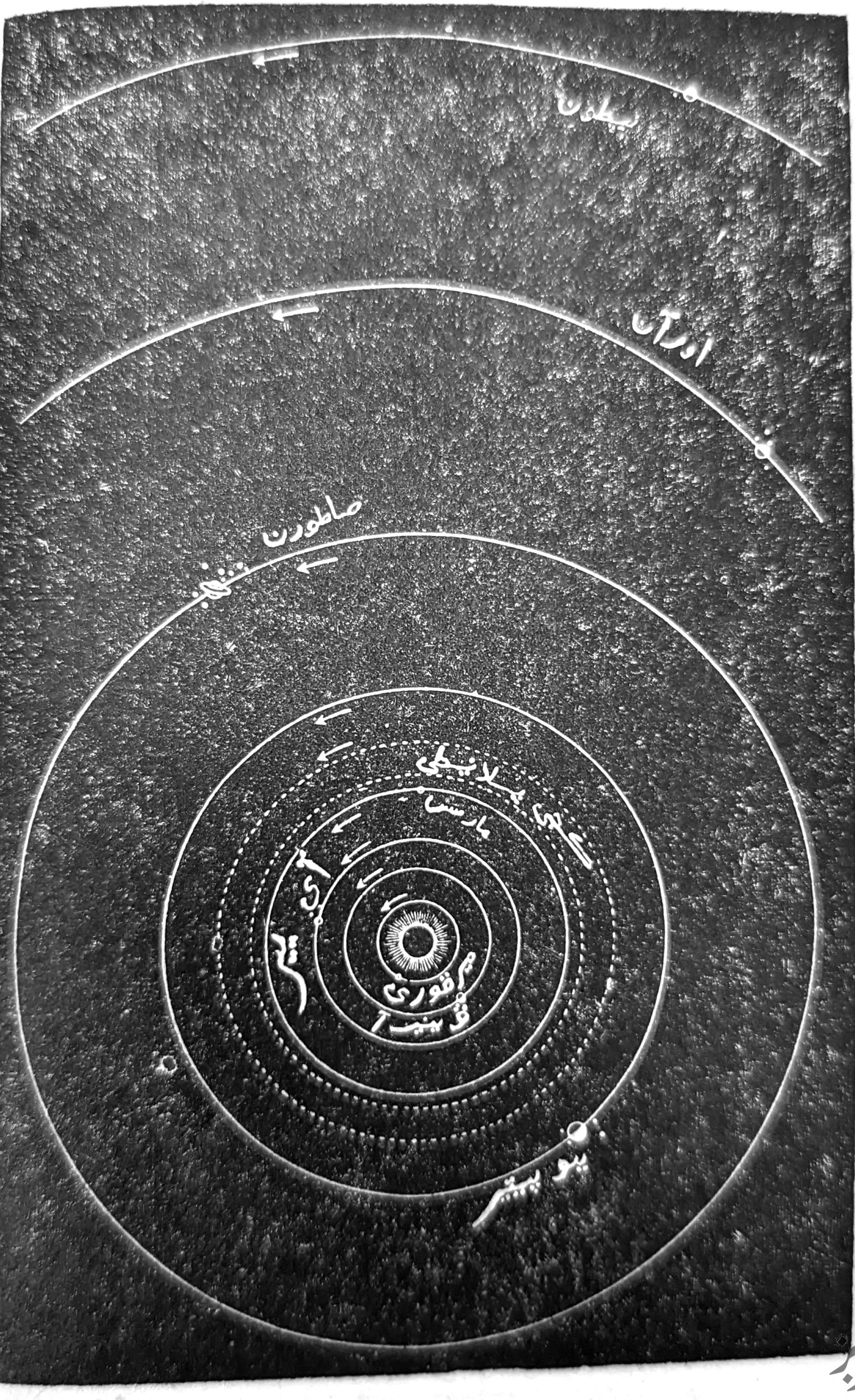

عالم شمس وصیاره‌لری‌نڭ دائره‌لری.

اعلانلر

قزانده ملت مطبعه‌سنده یا‌ڭا باصلوب چقدی ۴ نچی صنف ابتدائی قز وایر-
لوگه لایق علم حالدن مهم مسائل اعتقادیه وفقهیه نی حاوی « **تعلیم المسائل** »
نام رساله، آچیق ترکی تلنده. محرری آخوند لطف‌الله السلیمانی‌در. ناشری امام جهان-
گیر آبزگلدین. بهاسی ۲۵ تین‌دن پوچطه حقی ایلان ۳۰ تین. قزانده فقط ادریسف‌لر
مغازه‌سنده صاتیله‌در. همده اوفاده ناشرنده. آدریس:

Уфа, имаму Абызгильдину.

« **حفظ صحت قاعده‌ء مهمه‌لری** » ابتدائی طالب‌لره مخصوص
کچوك بر رساله‌در. مندرجه‌سی: ۱) کوز صحتنی صاقلاوده رعایه تیوش بولغان طبی
قاعده‌لر. ۲) قولاق صحتنی صاقلاوده طبی قاعده‌لر. ۳) طن آلمقده حفظ صحة قاعده‌ری.
۴) ایو ایچنده اشتغال حقنده طبی معلومات. ۵) بدننی صاقلاوده طبی قاعده. ۶)
آشلر حقنده معلومات طبیه. ۷) اویقو حقنده حفظ صحة قاعده‌لری. ۸) خاتمه.
بهاسی پوچطه مصارفیله ۱۰ تین. ناشر ومحررینڭ آدریسی یوقاریده‌غی
آدرسدر.

« **روح حقنده فلسفهء جدیده و اسلامیتکه بر نظر** »

صاتیله‌ در اوفاده:

«کریموف حسینوف» لرده، ادریسف‌لرده، کریموفلرده همده محررنڭ کندسنده.
بره‌ملب بهاسی ۲۵ تین. پوچطه مصارفیله ۳۰ تین.

بهاسی ۱۵ تین.

پوسطه ایله ۲۰ تین.